

An aerial photograph of the city of Barcelona, showing a dense urban landscape with numerous buildings, streets, and a prominent cathedral in the distance. The title text is overlaid on the image.

L'Evolució Urbanística de Barcelona

August
Segon de Batxillerat B
Curs 2020-2021
IES Font del ferro

SUMARI:

1. RESUM O ABSTRACT	2
2. AGRAÏMENTS	2
3. INTRODUCCIÓ	3
4. ETAPES DE CANVIS MÉS IMPORTANTS	5
4.1. Els inicis de Barcelona. La fundació romana de la ciutat:	5
4.1.1. Època Augustal Fundacional:.....	6
4.1.2. Època Baiximperial:	10
4.2. La ciutat medieval:	11
4.2.1. La Barcino cristiana i visigoda:.....	11
4.2.2. La muralla medieval:	14
4.3. La Barcelona industrial: Finals del segle XVIII, segle XIX i l'Exposició Universal de 1888:.....	18
4.3.1. El Pla Cerdà (L'Eixample)	20
4.3.2. L'Exposició Universal de 1888:	21
4.4. Segle XX:	24
4.4.1. L'Exposició Universal de 1929	25
4.4.2. La dictadura i el desarrollisme: naixement i expansió dels barris perifèrics i el xabolisme	28
4.4.3. La transformació olímpica: La ciutat s'obre al mar	30
4.4.4. Segle XXI. Present i futur de la ciutat. Reptes urbanístics.....	33
5. PART PRÀCTICA: QUINA CIUTAT VOLEN ELS BARCELONINS PEL SEU FUTUR. UNA CIUTAT SOSTENIBLE	40
5.1. Introducció al marc pràctic:.....	40
5.2. Enquesta i resultats: què opinen els barcelonins sobre aquest projecte?.....	41
5.3. Sugerències dels ciutadans envers al futur urbanístic de Barcelona:	43
5.4. Opinió de les associacions de veïns i veïnes de la zona:	44
5.5. Comparació de Barcelona amb altres ciutats:.....	45
6. CONCLUSIÓ	47
7. AUTOAVALUACIÓ FINAL:	49
8. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA	50
9. ANNEXOS	54
Part Pràctica: Gràfics obtinguts dels resultats de l'enquesta.....	54

1. RESUM O ABSTRACT

Actualmente, el urbanismo de una ciudad es el que define la calidad de vida de sus habitantes y es esencial que se desarrolle teniendo en cuenta los aspectos económicos, arquitectónicos y sociales de cada lugar para así tener un urbanismo adecuado e ideal según las circunstancias de cada ciudad. Este trabajo de investigación, centrado en Barcelona, servirá para poder conocer su evolución urbanística a lo largo de la historia de la ciudad, desde sus inicios hasta la actualidad. De este modo, podremos analizar los cambios que ha sufrido la ciudad e indagar sobre cuál es el futuro urbanístico adecuado para la ciudad, aspirando a aumentar la calidad de vida de los habitantes de la ciudad y mejorar diferentes problemas actuales, que es imprescindible que sean resueltos para así poder mantener el bienestar de toda la ciudadanía de Barcelona y alrededores.

Palabras clave: Urbanismo, Barcelona, ciudadanía.

Nowadays, a city's urban planning defines its citizen's life quality and it should essentially be developed regarding the economic, architectonic and social aspects of each place to be able to achieve an adequate and ideal city planning depending on each town's circumstances. This research work, focussed on Barcelona, will be used to be able to acknowledge the urban planning's evolution throughout the city's history, from its origins until the present. This way, we can be capable of analysing the several changes the city has suffered and investigate about which is the most suitable future of the city's urban planning and also improve some actual issues, which are crucial to be dealt with in order to maintain the well-being of the residents of Barcelona and its surrounding area.

Key words: Urban planning, Barcelona, citizens.

2. AGRAÏMENTS

Primer de tot, m'agradaria donar les gràcies al meu tutor, per guiar-me i ajudar-me durant tot el procés per poder realitzar un bon treball, així com a la meva família pels seus consells i el seu suport. També vull agrair a tots els que han participat en l'enquesta realitzada per a la part pràctica del treball.

A més, voldria donar les gràcies a l'Associació de Veïns i Veïnes de l'Esquerra de l'Eixample i l'Associació de Veïns i Veïnes de la Dreta de l'Eixample per la seva col·laboració i per haver dedicat part del seu temps a respondre'm les meves preguntes.

3. INTRODUCCIÓ

Aquest treball de recerca se centrarà principalment en tots els esdeveniments urbanístics més importants de la història de Barcelona, analitzant la influència dels diferents fets històrics que van transcórrer a la ciutat i que van tindre un fort impacte amb relació al seu urbanisme, provocant els canvis pels quals ha passat Barcelona fins a arribar a la Barcelona que coneixem avui dia. A través d'aquest treball no només aconseguirem obtenir coneixements sobre l'àmbit urbanístic de la ciutat, sinó que també coneixerem per quins esdeveniments històrics ha passat la ciutat, incloent-hi fets que potser no són tan destacats com d'altres, però que també van tindre un gran impacte en la ciutat.

La meua decisió per fer el treball de recerca sobre l'evolució urbanística de Barcelona ve de la gran estima que tinc cap a la ciutat. És una ciutat que admiro molt i que considero que té un gran encant per la seva gent, els seus monuments, la seva arquitectura..., és per això que vaig considerar fer aquest treball sobre Barcelona i així conèixer més a fons tota la història de la ciutat, per tot el que ha passat i com ha arribat a ser la ciutat que jo estimo.

Per poder realitzar de manera correcta el treball, vaig plantejar-me diverses hipòtesis. Finalment, vaig decidir donar resposta a la següent hipòtesi: *“Han influït els esdeveniments polítics, socials, econòmics i culturals en els canvis o el desenvolupament urbanístic de Barcelona?”*. A més, vaig proposar-me una sèrie d'objectius per al treball. En primer lloc, una de les finalitats del treball és, com ja he mencionat abans, analitzar els canvis i transformacions urbanes de Barcelona des del seu origen i fins a l'actualitat, a més de conèixer els esdeveniments històrics i culturals més importants. Així mateix, un dels altres objectius és comparar l'urbanisme de la ciutat en diferents etapes i, a més d'això, fer una comparativa entre Barcelona i altres grans ciutats. Finalment, tinc el propòsit d'avaluar i analitzar els canvis urbanístics presents i els possibles futurs.

El treball es dividirà en dos grans apartats: un primer apartat teòric sobre els canvis urbanístics més importants i un segon apartat, el marc pràctic del treball, centrat en el futur ideal per a Barcelona quant a la seva estructura urbanística.

Primer de tot, començaré tractant l'origen de la ciutat amb els romans i com comencen a crear una petita colònia sense gran importància que anirà creixent amb els anys. Seguidament, parlaré de l'etapa medieval de la ciutat, durant la que va ser ocupada per diferents poblats, com els visigots, i també protagonista de diversos conflictes. Destaca sobretot els canvis realitzats a la muralla de l'època. Després d'aquesta llarga etapa, inicia l'apartat sobre la Barcelona industrial, on tractaré tots els temes urbanístics d'entre els segles XVII i XIX, a més de l'important Pla Cerdà que transformarà Barcelona per complet. En el punt següent explicaré tots els esdeveniments de gran impacte urbanístic del segle XX, on cal destacar el xabolisme i els Jocs Olímpics de Barcelona del 1992. Finalment, parlaré de la Barcelona actual, del segle XXI, explicant el Fòrum Universal de les Cultures del 2004, descrivint com

és la ciutat actual i exponent els diferents reptes urbanístics de la ciutat que s'han plantejat per al futur de Barcelona.

El marc pràctic d'aquest treball se centrarà en analitzar les opinions de ciutadans, o gent que passa gran part de la seva rutina a la ciutat, sobre el projecte vigent de les superilles a l'Eixample. A més, també investigaré sobre diversos plans actuals que volen ser implantats, o ja ho són, a altres ciutats que tinguin un urbanisme semblant al de Barcelona, com per exemple Madrid o París, per així estudiar-los i comparar els diferents projectes amb aquest pla de les superilles.

La metodologia emprada al llarg de tot el treball ha sigut l'obtenció de diferents fonts sobre els diversos temes i aspectes específics per així analitzar-los i comparar-los, a partir dels quals s'extreu la informació més rellevant i fiable de cada esdeveniment històric que he investigat, per així després redactar el treball. En general, les fonts d'on s'ha extret la informació són documents o webs oficials, principalment de l'Ajuntament de Barcelona i del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA).

4. ETAPES DE CANVIS MÉS IMPORTANTS

4.1. Els inicis de Barcelona. La fundació romana de la ciutat:

La presència romana inicia amb el desembarcament dels romans a Empúries l'any 218 aC, que va ser la primera vegada que els romans van arribar a la península Ibèrica. Amb el descobriment d'aquesta península, van començar a reestructurar el territori, creant noves ciutats a tot el territori, entre les quals trobem l'actual Barcelona.

Situem els inicis de la ciutat al segle I aC -exactament entre els anys 15 i 13 aC, moment en què la Barcelona que actualment coneixem va ser fundada pels romans. Aquesta zona havia estat habitada des de temps prehistòrics. Abans que s'instal·lessin els romans, la zona estava ocupada pels laietans, un poble iber que residia a la costa de l'actual província de Barcelona, entre el Llobregat i el Tordera. La cultura iberica es va anar desenvolupant durant cinc-cents anys, entre els segles VI-II aC, a la zona mediterrània d'entre Andalusia i Llenguadoc. Aquestes "tribus" se situaven normalment dalt de turons, els seus poblat estaven emmurallats, o bé amb objectiu defensiu o bé pel tancament del poblat, i els seus carrers eren bastant irregulars. Els ibers eren una societat força igualitària amb una organització territorial per tribus, on governaven cabdills¹. Tenien un sistema d'escriptura i una moneda pròpies, i coneixien la metal·lúrgia del ferro i el torn de terrissaire.

Quan els romans van arribar al territori, es van assentar i van crear una colònia a la qual van anomenar *Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*. El nom de Barcino provenia de *Barkeno*, el nom d'un assentament d'ibers que hi havia a la muntanya de Montjuïc abans que arribessin els romans.

La fundació de la ciutat es va realitzar per ordre de l'emperador romà August², amb l'objectiu de trobar un lloc on fundar una colònia situada entre *Emporiae* (l'actual Empúries) i *Tarraco* (l'actual Tarragona). Aquest propòsit formava part d'un programa de reestructuració del nord-est peninsular iniciat pel mateix August, seguint el model colonial que havia garantit èxit a l'expansió romana. És així com van acabar establint-se al cim del Mont Tàber, un petit turó davant del mar, on actualment es troba la plaça de Sant Jaume. Aquesta colònia tenia l'objectiu principal d'administrar el territori del seu entorn, una plana situada entre els rius Besòs i Llobregat, que arribava fins a Martorell, i que era explotada per a la viticultura. Inicialment, la ciutat de Barcino només comptava amb deu hectàrees rodejades d'una muralla que disposava de només quatre portes.

---

¹ Cabdills: El líder carismàtic, especialment militar i polític, en aquest cas de les tribus d'ibers. (Font: diccionari.cat)

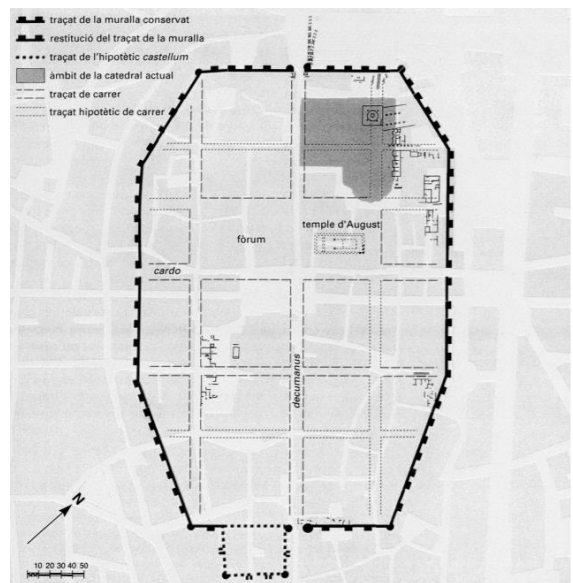
² Cèsar August (63 aC-14 dC), també conegut com Octavi, va ser el primer emperador de l'imperi romà. Va tindre una gran relació amb el territori d'Hispania, ja que va ser l'encarregat de liderar les tropes romanes que van posar fi a les Guerres Càntabres, seguidament va fundar la Colònia Augusta Emeritana i va nomenar la ciutat de Mèrida com a capital de la província lusitana.

Amb el creixement de la colònia, es van construir unes muralles al voltant de Barcino, a partir de les que podem diferenciar dues etapes: la muralla de l'època augustal fundacional o altimperial, i la muralla de l'època baiximperial.

4.1.1. Època Augustal Fundacional:

Les primeres muralles, corresponents a l'època augustal fundacional, van ser construïdes entre el segle I i II dC. Van ser dissenyades i executades per agrimensors de l'exèrcit - de les legions de IV Macedònica, VI Victòria i X Gèmina -, els mateixos que van participar en la segona fase de les guerres càntabres i que van construir el ramal litoral de la Via Augusta.

Es van construir en base a murs rectilinis amb cortines verticals, amb una alçada indeterminada que superaria, com a mínim, els 9 metres, una amplada d'entre 1,3 i 2 metres i una longitud de 1.135 metres. Les muralles també disposaven d'una *fossae* (fossat) al costat exterior de la muralla i d'un *intervallum* al costat interior. La fossa tenia una amplada d'entre 5 i 23 metres, una profunditat d'entre 2 i 6 metres i una longitud indeterminada; i l'*intervallum* disposava d'una amplada de 7,5 metres. El paviment de l'*intervallum* estava fet amb terra compactada i amb pedres i ceràmica. Les muralles fundacionals es caracteritzaven per les seves torres de forma cilíndrica, amb una alçada d'entre 6 i 7 metres mínim, un diàmetre extern de 6,80 metres i un diàmetre intern de 4,75 metres. El material emprat per a l'edificació de les muralles va ser pedra sorrenca de les

Mapa de la muralla Augustal fundacional de Barcino. Font: Cristina Godoy Fernández

pedreres de Montjuïc, unida amb morter de sorra i calç. La tècnica constructiva que es va utilitzar es basava en un nucli d'*opus caementicium*³ i amb paraments externs i interns en *opus certum*⁴, que es combinava amb *opus quadratum*, carreus de grans dimensions i amb un acabat encoixat. Per als junts es feia servir un morter depurat. Aquestes muralles donaven una forma ortogonal allargada i definida per dos eixos principals on es troben les quatre entrades principals de la ciutat. Aquests dos eixos els podem identificar com *cardo* i *decomanus maximus*, els dos carrers principals que podem trobar en l'estructura típica de les ciutats romanes. El *cardo maximus* era l'eix que traçava la via Augusta que hi havia a l'interior de la colònia i que limitava el *forum*

³ Es basa en una massa formada per una barreja de calç, sorra, enderroc i pedres lleugeres (tova, putzolana) que quan es forjava era bastant resistent. Aquesta massa es descriu com el ciment o formigó de l'època i es podia utilitzar com a farcit i com a material de construcció.

⁴ Una tècnica de construcció romana basada la col·locació aleatòria o regular de pedres de maçoneria dins d'un mur d'*opus caementicium*.

en direcció sud-est. El *decomanus maximus*, en canvi, passava pel mig del mateix *forum* en direcció nord-oest a sud-est, i separava la terrassa superior, on es localitzava l'àrea religiosa amb el temple August, de la inferior, en què sembla que hi havia els edificis administratius i polítics.

Cap del lleó de la cornisa del temple d'August de Barcino, al carrer del Paradís. Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC).

El punt de trobada entre aquests dos eixos és el *forum*, una plaça que segons el model urbà romà hauria de ser central, però que en el cas de Barcino el trobem desplaçat cap al nord-est, amb la intenció d'aprofitar l'elevació d'un dels turons que hi havia en aquella zona. El *fòrum* romà és un espai d'àmbit públic on tenien lloc les activitats polítiques, religioses, econòmiques i socials de la ciutat. En aquest espai acostumava a haver-hi la basílica, el temple, la *curia* i les *tabernae* o botigues. En el cas de Barcino, el *forum* era una plaça amb forma rectangular dividida en dues grans terrasses d'iguals dimensions i amb una separació de 6 metres entre les dues. És en aquest *fòrum* on trobem el temple d'August de Barcino. El temple estava ubicat damunt d'un podi de tres metres i edificat en l'eix longitudinal del *fòrum*, amb una forma rectangular de 35 m x 17,5 m. Es feia servir per al culte imperial cap a l'emperador August i també altres emperadors divinitzats, cerimònies realitzades sempre a l'exterior del temple. En l'actualitat, només es conserven quatre columnes d'uns 9 metres d'alçada, de fust estriat i capitell d'ordre corinti; també part de l'arquitrav i el podi del temple. Aquest monument era de tan grans dimensions, amb una llargada de 35 metres i una amplada de quasi 18 metres, que era possible veure'l des de lluny, per sobre de les muralles. L'edifici va presidir el *fòrum* de la ciutat durant més de quatre-cents anys i, fins i tot després de perdre la seva funció com a temple, va seguir tenint una gran presència, tant que en el segle XI l'anomenaven "*el Miraculum*" (el miracle).

A les ciutats romanes podíem trobar les *insulae*, edificis amb un conjunt d'apartaments on vivien un conjunt de persones, generalment famílies, amb un nivell econòmic escàs. Eren els edificis que habitava la majoria d'habitants de les ciutats típiques romanes. Normalment tenien entre tres o quatre pisos i les habitacions que hi havia no tenien un únic ús, és a dir, les persones que vivien en aquests apartaments utilitzaven les diferents sales d'acord amb les seves necessitats. Aquestes vivendes estaven fetes de fusta, el que significava que no eren gaire resistents a situacions de perill com incendis o esfondraments, tampoc disposaven d'aigua corrent i havien d'utilitzar latrines comunitàries.

Tanmateix, un altre tipus d'habitatge típic eren les *domus*, les residències particulars dels habitants que disposaven d'un cert nivell econòmic elevat, ocupades per una única família. Les *domus* no disposaven de finestres, ja que estaven centrades cap a l'interior de la casa, raó per la qual la llum i l'aire entraven a través de dues obertures al sostre, ubicades al centre de la casa. Aquestes dues sales eren una mena de

'terrasses' on normalment podíem trobar una petita piscina al centre anomenada *impluvium*, ja que aprofitava l'aigua de la pluja per portar-la a una cisterna subterrània. També podíem trobar el *lararium*, una capella dedicada als déus protectors de la família i la llar, els lars. A diferència de les *insulae*, les domus només disposaven d'un sol pis i les diverses habitacions que hi havia eren d'un únic ús. Les domus podien canviar depenent de la família que hi residís, però totes disposaven de les següents sales: el *vestibulum*, un passadís d'entrada a la casa; les *tabernae*, sales situades a les dues bandes de l'entrada amb accés al carrer i que el propietari llogava o ell mateix utilitzava com a botigues o tallers; l'*atrium*, el centre de la casa que tenia forma rectangular i on trobàvem una de les obertures de la casa; el *tablinum*, una gran habitació per a l'amo de la casa que servia com a despatx; els *cubiculum*, habitacions no molt grans i austeres destinades a dormir; el *triclinium*, la sala on la família de la domus menjava; la *culina*, una cambra de normalment poques dimensions on es cuinava i que disposava d'un fogó; i el *peristylum*, la part de la casa més rica i amb molta influència grega. Era un jardí envoltat amb columnes on també hi havia una piscina anomenada estanyol.

Per últim, trobem les *villae*, domicilis situats en zones rurals (les viles de Barcino es trobaven a la zona exterior de les muralles). Com que se centraven en l'agricultura i la ramaderia, sempre estaven ubicades a llocs amb terra fèrtil, bon clima i prop d'un riu o el mar. Les viles se separaven en dues parts: la vila rústica, dedicada al treball de camp i on es trobaven els espais per als treballadors; i la vila urbana, on el senyor de la vila i la seva família descansaven.

D'entre tots aquests típics edificis romans, avui dia conservem dues domus principals de Barcino: la Domus d'Avinyó i la Domus de Sant Honorat. Entre les restes d'aquesta última domus del segle IV dC podem trobar decoracions de pintures i mosaics policroms que imiten motius florals propis de l'època. La localitat de la domus, a una zona molt cèntrica i propera al fòrum, fa creure que l'amo de la propietat devia ser algú important. A més, al mateix lloc on trobem la domus de Sant Honorat també es van descobrir unes sitges medievals excavades a mitjans de segle XIII i cobertes a finals del segle XIV, que va existir fins a mitjans del segle XIX. Aquestes restes pertanyien a una casa del segle XIII-XIV. Es van trobar sis sitges i diferents dipòsits que segurament tenien la funció d'emmagatzemar diferents productes com cereals o sedes i corall. Es conserven uns documents on es menciona a Massot Avengenà com un dels propietaris de la casa, un membre benestant de la comunitat jueva de Barcelona.

Un altre espai típic de les ciutats romanes i del que també hi ha constància que hi havia a Barcino són les termes. Aquests espais eren llocs públics que, en principi, servien com llocs per a la higiene i per a fer esport. No obstant això, eren centres de vida social, és a dir, espais que servien com a lloc de reunió i tertúlia entre els habitants. Normalment es podien trobar set espais diferents:

- *Apodyterium*: Una sala situada a prop de l'entrada utilitzada com a vestidors, a les parets hi havia bancs de pedra per asseure's, els banyistes també disposaven de calaixos encastats a la paret on podien guardar la roba i els objectes personals, vigilats per un esclau (*capsarius*).
- *Tepidarium*: Bany on l'aigua estava tèbia per preparar els banyistes pel canvi de temperatura de les altres sales.
- *Caldarium*: Sala on l'aigua del bany era calenta. Es passava per aquesta sala després d'haver estat al *tepidarium*.
- *Frigidarium*: Sala on l'aigua del bany era freda. Era l'última sala per on es passava en les termes, després dels banys tebis i calents.
- *Palestra*: Pati exterior porticat on es podia anar per fer exercici.
- *Sudatorium*: Sala més petita dedicada als banys de vapor que consistien en el *laconicum* (bany sec) i *l'assa sudatio* (bany humit). La temperatura de la sala es podia regular amb un orifici que hi havia al sostre que podia ser obert o tancat per preferència del banyista.
- *Tabernae*: Locals adossats a les sales de bany on es venien begudes i menjars per als banyistes.

Gràcies a diverses intervencions arqueològiques coneixem tres termes; dues termes (una per homes i l'altra per a dones) que hi havia a l'exterior d'una de les quatre entrades a la ciutat, la Porta Decumana o Porta del Mar, i unes altres termes que hi havia on ara trobem la plaça de Sant Miquel. El primer conjunt termal és de mitjans de segle I i són les més antigues. Com que estaven situades a uns 150 metres del mar, es pensa que podria haver-hi una relació entre elles i el port de Barcino, que demostraria la gran importància mercantil i portuària de l'època. Aquestes termes tenien una superfície d'uns 1.500 m² i a causa de la seva ubicació segurament els individus que freqüentaven més aquestes termes eren mercaders, mariners i viatgers. El descobriment d'aquestes termes va ser gràcies a unes obres de rehabilitació que es van realitzar a un edifici en el carrer Regomir, on es va trobar restes de la sala amb piscina d'aigua freda (*frigidarium*), una part de la torre circular i d'altres sales. Pel que fa a les termes de la plaça de Sant Miquel, les situem al segle II (exactament el 125 dC) i se'n va construir per a la família Minici Natal, de la que formava part el senador barceloní Luci Minici Natal Quadroni. Es té notícia d'això gràcies a una inscripció guardada al Museu d'Arqueologia de Catalunya, on se'l menciona a ell i al seu pare, company de l'emperador Trajà. Segles més tard, es va aprofitar aquesta superfície per construir una església romànica, fent ús

Inscripció sobre les termes de la plaça de Sant Miquel. Font: Museu Arqueològic de Catalunya

d'un mosaic de les termes com a paviment de l'església. Quan es van realitzar excavacions a la zona de les termes, van descobrir quatre sales corresponents a un *apoditerium* (vestidor), al *caldarium* i al *frigidarium*, així com part dels forns de les sales i el que podria ser una piscina amb límits desconeguts.

Una altra de les construccions que es van realitzar a la Barcino romana durant el desenvolupament urbanístic de la colònia romana i que cal destacar és el famós aqüeducte romà. Es situa la construcció d'aquest monument durant el segle I dC, i s'utilitzava per subministrar aigua del riu Besòs i de les fonts de Collserola a la colònia. Encara que era la font principal d'aigua, també s'utilitzaven pous i cisternes amb la mateixa intenció. Aquest aqüeducte, que es dividia en dos llargs aqüeductes corresponent amb els dos punts d'on extreien aigua, se situava a la porta nord-oest de la muralla fundacional i tenia una longitud total de 11,3km. Distribuïen l'aigua per la colònia mitjançant conductes i canonades de plom, a part d'això, també s'encarregaven de separar les aigües residuals i portar-la fora de la ciutat amb un sistema de clavegueram.

4.1.2. Època Baiximperial:

Temps més tard, entre els segles III i IV dC, es van fer una sèrie de reformes a la muralla de Barcino, canvis que van afectar les muralles augustals, el fossat i el petit suburbium que havia crescut a orient de la ciutat i que es mantindran fins a l'edat mitjana. Aquests canvis van ser provocats per les invasions germàniques que s'havien produït aquell mateix segle i la pressió que hi havia als pobles de més enllà dels límits de l'imperi, generant un sentiment d'inseguretat i inestabilitat creixent al món romà. Com a conseqüència, les estructures polítiques, socials i econòmics dels romans es va trontollar. Va ser per aquest mateix problema que moltes colònies romanes, Barcino inclosa, van decidir reforçar les muralles. Les reformes van mantenir el traçat fundacional juxtaposant de les muralles i s'hi van afegir noves muralles al voltant d'aquestes, amb un total de 78 torres i una separació d'entre 7 i 14 metres entre elles. La forma de la nova muralla va afectar només la zona del *castellum* marítim, ja que la muralla baiximperial va seguir el mateix traçat i àrea urbana de la muralla altimperial. Les reformes de les muralles van fer que la ciutat es considerés una colònia força formidable i segura.

Ara bé, durant aquests segles el comerç va començar a adquirir més rellevància, despertant l'interès per la població de Barcino, fent que es produís un creixement del suburbium. Això va provocar un increment de la població de la colònia, acompanyat per un augment elevat d'edificacions dins la muralla, en el que s'ocupen la zona de l'*intervallum*, els pòrtics dels carrers i un dels *cardo* propers al *forum*, on es construeix un cos avançat a la façana de funcionalitat indeterminada.

Durant el segle IV dC, la colònia va anar millorant en l'àmbit econòmic i comercial, i va mantenir els sistemes de sanejament urbà i l'abastiment d'aigua, factors favorables al

creixement constant de la població de Barcino. Durant aquest mateix segle, van quedar ocupats trams d'algunes vies públiques, a conseqüència de reformes i ampliacions de moltes *domus* de la colònia. Una d'aquestes reformes que cal destacar és la construcció d'edificis industrials, en aquest cas el d'una zona de producció i emmagatzematge, que va acabar ocupant una part completa del *decomanus*. Aquestes ocupacions eren senyals del poc espai que hi havia dins la muralla amb relació al gran nivell de creixement de la colònia. Durant aquest període, Barcino va arribar a una població total d'uns vuit mil habitants.

Tanmateix, és durant aquest mateix segle que l'imperi romà entra en una crisi política, econòmica i social, fent saber que la caiguda de l'Imperi romà occidental és imminent.

4.2. La ciutat medieval:

Amb la caiguda de l'imperi romà occidental durant el segle V dC, inicia una llarga etapa que durarà uns deu segles, l'anomenada Edat Mitjana, que tindrà fi a finals del segle XV amb el descobriment d'Amèrica. Durant aquest període de la història, per la regió de la península Ibèrica van passar tribus de vàndals, sueus i alans, també es van instal·lar els visigots, els musulmans i l'imperi bizantí.

Barcelona va ser testimoni de diversos conflictes per a la invasió del territori i la ciutat va ser ocupada pels visigots i, durant poc temps, els musulmans, fins que acabaria convertint-se en una ciutat comtal.

4.2.1. La Barcino cristiana i visigoda:

La caiguda de l'imperi romà no només va ser conseqüència de problemes militars, econòmics i social, sinó que també va tindre gran influència la religió.

A l'època hi va haver moltes religions que provenien de l'Orient i que van acabar estenent-se per la zona del Mediterrani, com el judaisme, els cultes d'Isis i Mitra i el cristianisme.

El cristianisme va passar a ser la religió oficial de l'imperi romà l'any 380 dC, quan l'emperador de l'imperi romà d'orient Teodosi I el Gran (347-395) va signar un decret que declarava el cristianisme com a religió oficial de l'Estat romà, l'Edicte de Tessalònica. Aquest decret també permetia la persecució de qualsevol individu que formés part d'una altra fe que no fos la cristiana. Podem diferenciar tres etapes en el comportament de l'imperi romà envers el cristianisme; l'etapa d'indiferència, la de persecució i, finalment, l'etapa d'acceptació. En la primera fase no es donava gens d'importància al cristianisme, ja que es desconeixia sobre aquesta fe. En canvi, durant la segona, va iniciar la persecució a tot aquell que formés part d'aquesta disciplina, ja que es considerava que menyspreaven els déus romans i rebutjaven donar culte a l'emperador, un crim molt greu de l'època. No va ser fins a l'última etapa que, gràcies

a l'Edicte de Milà, va finalitzar la persecució dels cristians i es va permetre la llibertat de religions. Una gran raó per la qual es va acabar acceptant el cristianisme com a religió de l'imperi romà era perquè Constantí pensava que podria servir com a mitjà per vertebrar l'imperi.

L'arribada del cristianisme a Barcino, entre el segle III i IV dC, va causar un gran impacte en la colònia romana. La primera prova que s'ha trobat mai del cristianisme a Barcino data del segle IV dC. És un testimoni que parla de Sant Cugat, un màrtir nascut al nord d'Àfrica i martiritzat a la mateixa ciutat l'any 304, durant la coneguda persecució de Dioclecià, l'última i possiblement la més cruel de les persecucions cap als cristians.

L'organització de l'església seguia el mateix patró de l'administració romana i, amb la caiguda de l'imperi, va ser la mateixa església la que va substituir-la. Els bisbes van passar a ser els individus amb major autoritat local i eren els encarregats d'impartir justícia, recaptar impostos i promoure construccions. Tenim constància de tres dels bisbes que van existir durant el segle IV dC a Barcino, el bisbe Pretextat durant l'any 343, Pacià entre l'any 360 i 390, i Lampi des de l'any 391 fins al 400.

Amb l'aparició del cristianisme, va iniciar la construcció de nous edificis religiosos a Barcino, moment en què les esglésies van passar a ser els principals referents de l'espai urbà. El *forum* i altres edificis públics romans van seguir en funcionament durant el segle IV dC i fins al segle V dC, quan el fòrum va perdre la seva funció i importància i es van utilitzar altres edificis públics per a altres usos, si no acabaven destruïts. El primer edifici cristià oficial data del segle IV dC, era el nucli episcopal i estava situat en l'angle nord de la colònia, ja que s'havia aprofitat l'estructura d'una antiga domus per la seva construcció. Això justifica la raó per la qual el grup episcopal, una basílica amb planta de creu i un baptisteri amb piscina quadrada, no estava situat al centre de

Fotografia de les restes actuals de l'interior del baptisteri.
Font: El País

Barcino, com és el cas d'altres ciutats. Tanmateix, la seu episcopal acaba ocupant una quarta part de la Barcino emmurallada. Al costat de la capçalera de la basílica es trobava una petita necròpolis vinculada al grup episcopal. De la basílica no es té cap prova arqueològica, ja que actualment trobem la catedral gòtica i a hores d'ara no s'ha fet cap excavació al subsòl d'aquest edifici. En canvi, sí que disposem de

proves arqueològiques del baptisteri. Aquest edifici era el lloc de reunió de la comunitat cristiana per realitzar el baptisme. Segons explica la conservadora cap del conjunt monumental de la plaça del Rei i comissària de l'exposició "El cristianisme, els visigots i la ciutat" Julia Beltrán, "Des de la implantació del cristianisme i fins al segle VIII, el ritual del baptisme es realitzava per immersió, i la persona que es batejava, sempre

adulta, s'introduïa en la piscina mentre el bisbe, fora de la piscina, administrava el sacrament". Es conserva part de la pila baptismal, una pila de base quadrada de 2,25 metres a l'exterior i 1,31 metres a l'interior; part del sistema d'aigua que es va aprofitar al segle V dC, de la piscina baptismal, de les escales d'entrada i sortida al baptisteri i també part dels fonaments i del terra. Totes aquestes restes van ser trobades per l'arqueòleg Frederic-Pau Verrié el 1965 i avui dia les podem trobar sota el rerecor de l'actual catedral de Barcelona.

D'altra banda, es coneix l'existència de cinc sarcòfags d'iconografia cristiana a Barcino. Són d'aproximadament l'any 320, demostrant l'existència d'una comunitat cristiana a Barcino a principis del segle IV. Aquests sarcòfags són provinents dels tallers de Roma i tenien escenes de l'Antic Testament en elles.

Fragment de sarcòfag paleocristià, amb representació de l'epifania dels Reis Mags.

Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)

Amb l'arribada del segle V, comencen diverses batalles per obtenir el control de l'imperi romà occidental, a conseqüència de la caiguda de la part occidental de l'imperi romà l'any 395 dC. En el cas de Barcino, aquests conflictes van acabar amb l'arribada dels visigots a gran part d'Hispania, quan van aconseguir ocupar la ciutat i el seu nom va passar a ser Barchinona. Situant-nos en context històric, cal saber que el motiu de l'arribada dels visigots a Hispania es va produir mentre el rei Ataülf fugia de les forces de l'emperador romà Flavi Honorius (384-423). El rei visigot Ataülf (s. IV-415), que formava part de l'alta noblesa del poble dels gots tervinges, es va dirigir a Roma l'any 409, juntament amb les seves tropes de gots i huns, per ajudar el rei visigot Alaric a derrotar i conquerir l'imperi romà. En aquell moment, Alaric es trobava negociant amb Honorius, cosa que no va funcionar, ja que no estava disposat a atorgar a Alaric el que demanava. Com a resultat d'aquestes negociacions fallides, el 24 d'agost del 410 van atacar la ciutat, es van emportar riqueses i també habitants romans, entre els quals es trobava gent de la noblesa, com a presoners. Després del conflicte, que va tenir una durada de tres dies, Alaric i Ataülf van ser honorats per Prisc Atal (s. IV-V), qui s'havia convertit en emperador després que Alaric forçés el Senat a nomenar-lo emperador.

Després de l'enfrontament a Roma, van fer camí cap a la zona nord de la península Itàlica, viatge en què Alaric va morir a finals del 410. A partir d'aquí, Ataülf seguiria el regnat del seu parent. No obstant això, Ataülf va decidir formar una aliança amb Honorius i va seguir el seu pla a Gàl·lia, on va vèncer les tropes d'Honorius i va aconseguir envair Narbona, Tolosa i Bordeus. L'aliança entre Ataülf i Honorius es va trencar quan ell es va casar amb una de les dames nobles presoneres del saqueig a Roma, Gal·la Plàcidia,

que era filla de Teodosi El Gran i germana d'Honori. Constanci, ministre i conseller d'Honori, va demanar a l'emperador que exigís la devolució de Gal·la, al que Ataülf es va negar, trencant les relacions amb l'Emperador. A conseqüència d'això, els visigots van haver de fugir cap a Hispània, conquerint i establint-se a Barcelona l'any 414. És en aquesta mateixa ciutat on va morir assassinat, evitant que pogués començar el seu pla de crear un regne a Hispània.

Barcino va ser escollida com a *sede regia* durant un curt temps, ja que la ciutat estava situada en un punt estratègic perfecte, disposava d'unes muralles molt resistents i poderoses en l'àmbit defensiu (molt millors que les de l'anterior capital romana a Hispània, Tarraco) i tenia un port que permetia obtenir control de la zona occidental del Mediterrani.

Els suburbis de la ciutat continuaven en constant creixement, i es van edificar varies basíliques. Els habitants visigots van passar a ser de nivell jeràrquic elevat, encara que el nombre de residents visigots a Barcino era bastant limitat en comparació a la resta de ciutadans, on la gran majoria eren d'origen hispanoromà. La incorporació visigoda a la ciutat va fer que aquesta gran majoria de ciutadans acabessin adaptant costums culturals visigots a la vida diària d'aquests, com per exemple l'ús d'objectes de ceràmica visigots i l'inici comercial d'aquests objectes per zones del Mediterrani.

4.2.2. La muralla medieval:

Durant la Barcino medieval, les muralles romanes van seguir en peu i sense cap modificació. Ara bé, ja no marcaven els límits de la ciutat, ja que en l'època medieval la població es decantava en viure al camp més que a les ciutats, fent que augmentés la construcció d'habitatges a l'exterior de la muralla.

Entre els segles VI i XI, la ciutat de Barcino va seguir sent l'interior de les muralles romanes i les afores de la ciutat o *suburbium*, on van començar a sorgir barris al voltant d'esglésies, mercats i monestirs. També es van utilitzar parts de la muralla baiximperial com a parts d'habitatges privats i, fins i tot, algunes vies de vianants dels portals de la muralla es van treure a conseqüència de l'augment de construccions d'habitatges. No va ser fins al segle XIII, exactament l'any 1285, quan les tropes del rei de França van entrar a Catalunya i van arribar a la ciutat de Girona⁵, a causa de la lluita per Sicília que havia iniciat amb les Vespres Sicilianes. Això va alarmar el rei Pere el Gran (1276-1285), comte de Barcelona, obligant-lo a reforçar la seguretat de la ciutat creant noves muralles. Abans d'això, s'havien fet reformes a alguns dels portals de la ciutat, amb la finalitat de controlar l'activitat comercial i per al cobrament de taxes i impostos. La funció d'aquests portals sembla justificar la raó per la qual no

---

⁵ Durant el segle XIII, a causa de la situació entre el Regne de França i la Corona d'Aragó, que va generar un conjunt de conflictes entre els dos regnes, el rei de França va decidir envair el territori català, aconseguint ocupar la part nord de la regió catalana. L'exèrcit francès arribarà a conquerir fins a Girona, mateixa ciutat on seran derrotats per l'exèrcit del regne d'Aragó.

tenim proves arqueològiques d'aquestes construccions, ja que no devien tenir una arquitectura destacable a causa de la seva poca importància en comparació a altres construccions. En canvi, s'han conservat documents del segle XIII que demostren l'existència dels portals, on es mencionen aquestes suposades estructures, encara que mai no s'especifica la ubicació exacta ni es descriu la seva forma.

És gràcies a l'obra de Bernat Desclot que coneixem amb bastant precisió el que va passar durant l'arribada de les tropes reials del rei de França. Aquests esdeveniments el trobem a *La Crònica*⁶ o *Llibre del rei En Pere d'Aragó* (1283-1290). És una de les cròniques catalanes més importants, juntament amb *El Llibre dels fets* (1270-1276) de Jaume I i *La Crònica* (1325-1328) de Ramon Muntaner. La creació de Desclot se centra generalment en el Regnat de Pere El Gran. La informació que hi trobem prové de la seva pròpia experiència com a funcionari de la cort⁷ i també de textos i documents escrits de l'època. Desclot ens redacta de forma precisa els esdeveniments que es produeixen entre la monarquia francesa i el regne de Pere d'Aragó. Cal destacar l'episodi de la plaga de les mosques de Girona, on descriu la derrota dels francesos per culpa d'una epidèmia de l'època, relacionada posteriorment amb una llegenda que justifica l'origen de l'epidèmia, explicant que aquests insectes havien sorgit del sepulcre de sant Narcís i van escampar la malaltia entre les tropes franceses.

Amb l'alarmant entrada de les tropes del rei de França, Pere el Gran va decidir crear una fortificació adient en l'àmbit militar, dotant l'edificació d'aquestes muralles com urgents, ja que no hi havia hagut cap necessitat defensiva fins aquell moment. Per a la construcció d'aquestes muralles "provisionals", es va utilitzar tàpia i fusta per a les torres, a més, disposaven de ballesteres per a la defensa de la ciutat. El nou perímetre emmurallat de Barcino tenia una extensió d'uns 5 km i una àrea d'unes 131 hectàrees, deu vegades més gran que la Barcino romana, i envoltava tots els edificis importants que havien quedat als afores de la muralla romana, com les institucions religioses o edificis hospitalaris. La muralla encobria tota la ciutat menys la banda marítima, per tal

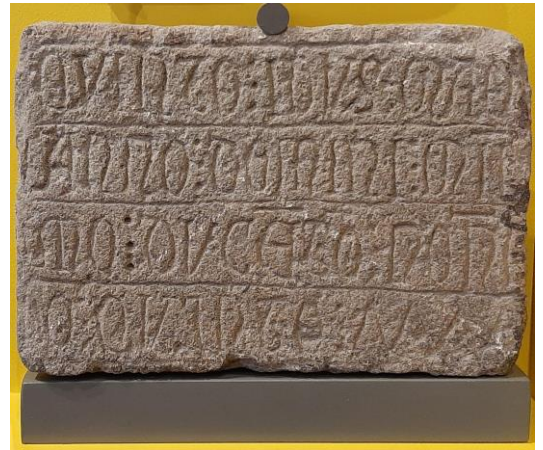
---

⁶ Les cròniques eren textos historiogràfics escrits en llatí que narraven la història d'un país des dels seus inicis fins a l'època de l'escriptor. Van ser els primers relats històrics de l'Edat Mitjana i és gràcies a elles que sorgeix un nou gènere al segle XV, la novel·la cavalleresca.

⁷ El seu ofici com a funcionari no és del tot segur, ja que el seu nom no s'ha pogut mai identificar. La suposició de la seva funció és a causa de la documentació que utilitza per a la seva obra, documents que pertanyien a l'arxiu reial.

de no interrompre l'activitat marítima. Quan el conflicte amb el rei de França va finalitzar i ja no hi havia cap possible amenaça per la ciutat, es va decidir continuar amb la construcció de les muralles per reformar-les i millorar-les. Aquest cop es va utilitzar pedra per a la seva construcció, un material molt més resistent i adient per a unes muralles adequades. La fortificació de la muralla medieval va estar a càrrec del Consell de Cent, sent aquest el primer cop que es feien càrrec d'una obra pública. Es van incorporar portals de l'anterior muralla, com els de Jonqueres o Portaferrixa; alguns nous portals, com el Portal Nou acabat l'any 1295; i també es van substituir altres ja existents, com és el cas dels portals del Born i del Pont de Campderà. Aquesta millorada muralla disposava d'unes 80 torres i passaven per les actuals Rambles, la ronda de Sant Pere, l'Arc de Triomf, el Passeig Lluís Companys i el parc de la Ciutadella. La nova muralla tampoc rodejava la part marítima de la ciutat, segurament per la mateixa raó per la qual no van emmurallar la banda marítima amb la primera construcció de la muralla medieval. No coneixem el moment en què es va acabar de construir la nova muralla ni el perímetre exacte, però si sabem que la construcció d'aquesta segona muralla, que més tard acabaria incloent la zona del Raval, va ser la major obra pública de la ciutat.

Placa commemorativa de la finalització de la muralla al sector del Portal Nou, 1295. Museu d'Història de Barcelona (MUHBA).

Posteriorment, exactament en l'any 1357, es va posar en marxa la nova fortificació de les muralles, allargant els límits de la banda de la primera muralla medieval del segle XIII. En aquest cas, la raó darrere d'això són les incursions a les fronteres d'Aragó i València i un possible conflicte bèl·lic. Davant això, el Consell de Cent va decidir reformar de nou la muralla i millorar la defensa de la ciutat, amb el permís del rei Pere III. Per aconseguir-ho van començar reformant tres trams de la muralla del segle XIII: els trams finals de les dues bandes de la part marítima, Sant Daniel i Sant Francesc, i el tram situat a la punta de la Rambla prop de Plaça Catalunya, proper al monestir de Santa Clara. Segurament la reforma d'aquests trams específics de la muralla devia ser per la falta de nivell defensiu del qual disposaven en comparació amb la resta de la muralla. Després d'aquesta reforma, es van plantejar altre cop si s'hauria de cloure la banda marítima de la ciutat, però es va decidir de nou deixar l'entrada per mar a la ciutat oberta, a causa del creixement notable d'habitatges anomenats llotges i l'augment de comerciants i mariners a la zona.

No va ser fins a l'any 1369 que van decidir incloure dins les muralles de la ciutat la zona on actualment trobem el Raval, ja que era una zona també habitada. S'han trobat proves d'aquest barri que documenten la seva existència a partir del segle XII, i va anar desenvolupant-se al voltant del convent del Carme, del monestir de Natzaret i de l'hospital de Colom, augmentant considerablement. La decisió d'emmurallar el barri es deu a l'acord que tenien el Consell de Cent amb tots els residents d'aquella zona, quan

el govern els va demanar la col·laboració en les reformes que s'haurien de realitzar a la zona de Rambles, és a dir, on hi havia part de la muralla. Ells, a canvi, van reclamar la protecció de la seva zona amb una nova muralla que l'envoltés. Per això, amb el final del treball realitzat a Rambles, va iniciar l'allargament de la muralla de Barchinona entre el 1372 i 1375, quan es va acabar decidint que la nova muralla inclouria no només els habitatges de la gent de la zona, sinó que també la part de Drassanes i espais de camps i horts. A més, també es va aconseguir que la muralla fos d'un bon material resistent, de pedra, i que disposessin de torres. Tot això es va aconseguir gràcies a les llargues negociacions amb el rei, aconseguint que el Consell de Cent acceptés les propostes de millora dels residents del Raval. En principi, s'havia decidit l'any 1368 la construcció d'un simple vall, construït amb tàpia o palissades, materials insuficientment resistents per oferir una mateixa protecció i defensa que les muralles ja existents a la ciutat. L'augment de la llargada de les muralles també va significar l'augment de portals. A part dels 9 portals que hi havia a la muralla del 1285, es van sumar 5 portals més en el nou sector de la muralla, trobant així un total de 14 portals en la muralla medieval de Barcelona al segle XIV. Aquests portals eren: el Portal de Sant Daniel, Portal Nou, Portal de Jonqueres, Portal de l'Àngel, Portal de Santa Anna, Portaferrissa, Portal de Trencaclaus o dels Ollers, Portal de Framenors, Portal de Santa Madrona, Portal de Sant Pau, Portal de Sant Antoni, Portal dels Taller i Portal de Sant Sever.

Representació de les dues muralles medievals de la ciutat en comparació a la de Barcino.
Font: Ajuntament de Barcelona

La decisió de construir una muralla a la banda marítima de Barcelona va ser l'any 1359, després que es produís un atac de naus castellanques i genoveses des de mar. Mai s'havia pensat que fos necessari construir una muralla en aquesta zona, ja que es creia que era impossible pels bancs de sorra i d'esculls que hi havia a la costa de la ciutat, els quals només podien esquivar els habitants de Barcelona, ja que disposaven dels coneixements suficients per fer-ho. Les obres de la muralla marítima van començar l'estiu de l'any 1367, però no va ser fins a l'any 1370 que el Consell de Cent va establir un pla adient a la zona. Això va ser perquè s'havia de considerar que

la muralla no podria ocupar completament la costa, ja que llavors no es podrien dur a terme les activitats marítimes correctament, com per exemple les activitats comercials, essencials per a l'economia de la ciutat.

4.3. La Barcelona industrial: Finals del segle XVIII, segle XIX i l'Exposició Universal de 1888:

Amb la fi de l'Edat Mitjana amb el descobriment d'Amèrica, inicia l'Edat Moderna, una etapa de tres segles. Un dels esdeveniments més importants que va transcórrer entre finals de l'Edat Moderna i els inicis de l'Edat Contemporània va ser la Revolució Industrial (s. XVIII-XIX), que va tindre un gran impacte globalment i va ser essencial per arribar al món actual i els nous avenços, sobretot tecnològics. Durant aquesta època, Barcelona va començar a formar part de la monarquia hispànica, després de la unió de la corona d'Aragó i la de Castella. La ciutat també va passar per la Guerra dels Segadors (1640-1652) i la Guerra de Successió Espanyola (1701-1714). Malauradament, Barcelona va perdre la capitalitat, provocant una disminució notable en els canvis urbanístics en comparació a les etapes anteriors, una de les causes va ser el desplaçament del comerç a l'Atlàntic després del descobriment d'Amèrica, fent que Barcelona patís pèrdues econòmiques importants. No obstant això, podem trobar diversos canvis destacables i importants. Es va construir un nou port artificial centrat en el comerç i també es va produir la urbanització del passeig del mar, l'actual passeig de Colón. Amb l'arribada dels Borbons, es van construir el castell de Montjuïc i la fortalesa de la Ciutadella, el 1753 es va construir la Barceloneta i, entre el 1776 i el 1778, es va produir una reurbanització de les Rambles. A més, durant el segle XVIII van aparèixer el mercat del Born i la Boqueria. Respecte a la muralla de Barcelona, es va construir la muralla del Mar i també es van instal·lar cinc nous portals. Amb la fi de l'Edat Moderna a causa de la Revolució Francesa, inicia l'Edat Contemporània, que comença al segle XIX i encara continua avui dia. En aquest període, Barcelona passarà per una gran quantitat de canvis i esdeveniments que canviaran dràsticament la ciutat, estant molt més a prop a la Barcelona que coneixem en l'actualitat.

Encara que el segle XIX va ser una etapa positiva i innovadora en l'àmbit urbanístic, la ciutat també va passar una època plena de conflictes polítics i militars. Hi havia bastants conflictes, com els enfrontaments entre liberals i conservadors, però un dels conflictes que destaquen d'aquest segle i que van tenir lloc a Barcelona va ser quan el general Espartero va ordenar el bombardeig de la ciutat des del Castell de Montjuïc. Això va ser conseqüència d'unes revoltes de protestes que es van produir per part de la població, que sentia una forta oposició cap al govern d'Espartero. La intenció del general era espantar els barcelonins i sotmetre'ls al seu govern. El bombardeig es va produir el 3 de desembre de 1842, dia en què

Bombardeigs del 1842. Font: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Barcelona va ser bombardejada durant 11 hores seguides, disparant un total de 1.014 bombes i provocant més de vint mort. A més, els bombardeigs van cremar més de 400 edificis públics i privats, generant grans destrosses a la ciutat. Aquest primer bombardeig va ser l'inici de molts més que es produïrien a la ciutat al llarg del segle. Menys d'un any després, es va produir un segon bombardeig des del mateix punt que els del 1842. Aquest cop, els bombardejors van ser sistemàtics i van tenir una durada de dos mesos, provocant 335 morts i 354 ferits. Un cop més, Barcelona va ser destrossada l'any 1856 com a ordre del general Juan Zapatero. La raó va ser un moviment popular que s'havia creat després de l'intent de cop d'estat que es va produir per aconseguir expulsar els progressistes del govern.

Tots aquests bombardejors van causar unes destrosses descomunals i va provocar una pèrdua d'habitants tan elevada que, després dels bombardejors del 1843, més de 40.000 persones van decidir marxar de la ciutat.

Deixant de banda els esdeveniments polítics i bèl·lics, Barcelona va passar per una sèrie de fets importants que transformarien la ciutat de forma radical, urbanísticament parlant. Un dels més importants va ser l'enderroc de les muralles.

La ciutat, des dels seus inicis romans, ha estat sempre envoltada de muralles que han anat variant al llarg del temps, però que sempre han estat protegint Barcelona. No obstant això, el segle XIX és el moment que s'acaben "alliberant" d'aquestes grans estructures. Hi havia una gran necessitat d'expansió per part dels ciutadans de Barcelona, es podia dir que les muralles "ofegaven" la ciutat. Els carrers de la ciutat eren massa estrets i hi havia una manca d'infraestructures. Aquesta situació de vida per als barcelonins era perjudicial, provocava unes condicions sanitàries i higièniques molt crítiques, sobretot per les classes obreres. Durant aquest segle, la ciutat havia experimentat un augment de la població notori, malgrat els horribles incidents bèl·lics que hem mencionat abans, arribant als més de 180.000 habitants. Barcelona havia arribat a ser una de les ciutats amb la densitat de població de les més altes d'Europa i els ciutadans volien que Barcelona fos una gran capital moderna, com Londres o París.

Per poder resoldre el conjunt de malestars que hi havia, l'Ajuntament de Barcelona va decidir fer un concurs amb l'objectiu de trobar la millor proposta, per així millorar les condicions i el desenvolupament de la ciutat. El guanyador del certament va ser el metge i polític Pere Felip Monlau, amb la seva obra "*Abajo las murallas!*". Ara bé, l'enderroc de les muralles no es va produir fins catorze anys més tard perquè, encara que es va intentar demolir-les els anys 1842 i 1843, hi va haver una forta oposició d'aquesta idea per part dels militars, causant una sèrie de bombardejors a la ciutat. Tanmateix, els barcelonins no es van rendir i van aconseguir que la ciutat quedés alliberada de les muralles l'any 1854, impulsat per l'aparició de l'epidèmia de còlera i autoritzat per una Real Ordre del Govern de Madrid, sent aquest el primer cop que la ciutat era finalment lliure.

També es va enderrocar la Ciutadella, una gran fortalesa construïda el segle anterior. La construcció d'aquesta estructura havia provocat la demolició de 1262 cases i la desaparició de 38 carrers del barri de la Ribera, causant un gran sentiment d'odi cap a aquesta entre els barcelonins. És per això que els habitants de Barcelona van sentir una gran alegria amb la desaparició de la fortalesa de la Ciutadella.

A partir d'aquí, comença el procés de renovació de la zona de la Ciutadella, on s'acabarà construint l'actual Parc de la Ciutadella gràcies a l'exposició del 1888.

4.3.1. El Pla Cerdà (L'Eixample)

Un dels canvis urbanístics de la història de la ciutat que més destaquen és l'Eixample de Barcelona. És conegut per ser un dels barris més representatius, per la forma dels carrers, i destaca per ser el barri del modernisme per excel·lència⁸, on trobem grans monuments com la Sagrada Família, la Casa Batlló i la Casa Milà (o també coneguda com La Pedrera) del famós Antoni Gaudí; La Casa Amatller, la Casa de les Punxes i l'illa de la Discòrdia de Josep Puig i Cadafalch; i també la Casa Lleó Morera, l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i el Palau de la Música Catalana, tots dissenyats per Lluís Domènech i Montaner.

Aquest barri està situat a la part central de la ciutat i està format pels sis barris següents: la Dreta de l'Eixample, la Nova Esquerra de l'Eixample, l'Antiga Esquerra de l'Eixample, el Fort Pienc, la Sagrada Família i Sant Antoni.

Les reformes de la ciutat de Barcelona per convertir-se en una ciutat moderna van iniciar als anys trenta del segle XIX, a causa de la gran necessitat de reformar la ciutat, sobretot l'eixample i ciutat vella. Trobem els orígens d'aquest districte tan peculiar i destacat de Barcelona amb la caiguda de les muralles de la ciutat entre el 1854 i 1856, que havien delimitat la ciutat durant més de mil anys, provocant una gran expansió de la ciutat a conseqüència de la gran necessitat que hi havia de crear una nova Barcelona i reformar l'antiga.

Per poder realitzar una modernització de Barcelona, es van fer estudis sobre la ciutat, on van tindre un gran paper les estadístiques, fet que va provocar la creació d'institucions que recullen aquestes dades i publiquen treballs relacionats amb aquests estudis. Un d'aquests treballs és el d'Ildelfons Cerdà i Sunyer, que va publicar *Teoría de la construcción de las ciudades. Cerdà i Barcelona (vol. 1)* l'any 1959, reeditat més tard per l'Institut Nacional de l'Administració Pública, l'Ajuntament de Barcelona i l'Ajuntament de Madrid l'any 1991.

---

⁸ La gran presència d'obres modernistes al barri de l'Eixample és degut a la gran competència que hi havia entre els principals modernistes de la ciutat, motiu pel qual moltes de les obres modernistes de Barcelona es troben molt a prop entre elles. És degut a aquesta proximitat que el barri on trobem algunes de les obres modernistes més representatives, mencionades al text, se'l coneix amb el nom de l'illa de la Discòrdia.

El creador de l'Eixample és, per tant, Ildefons Cerdà i Sunyer, considerat un dels grans pioners de l'urbanisme espanyol contemporani. Va néixer l'any 1817 i va morir el 1876. En el camp de l'urbanisme, va participar en obres urbanístiques importants com en la construcció del primer ferrocarril d'Espanya, que anava des de Barcelona fins a Mataró, o el Pla Cerdà, que ell mateix va crear. Abans d'això, va ser enginyer de l'Estat a diverses províncies del país, on va poder obtenir bastant experiència professional. No només va dedicar-se a l'urbanisme, sinó que també va tindre una activa vida política; va ser diputat a Corts a Madrid, regidor de l'Ajuntament de Barcelona diverses vegades i, fins i tot, va arribar a ser president de la Diputació de Barcelona l'any 1873.

Plànol de Reforma de l'Eixample de Barcelona, 1861. Font: Museu Històric de Barcelona (MUHBA).

4.3.2. L'Exposició Universal de 1888:

Durant la segona meitat del segle XIX, va sorgir un gran projecte mundial basat en exposicions en diverses ciutats del món, amb la intenció de mostrar els grans avenços (industrials, tecnològics, artístics...) moderns de cada ciutat en què se celebrava. La primera exposició universal va tenir lloc a Londres l'any 1851 i, poc després, es van fer més a diverses ciutats com París, Melbourne, Viena, etc.

Aquestes exposicions tenien diverses finalitats, però sobretot econòmiques i comercials. Gràcies a les exposicions, les ciutats amfitriones rebien una gran quantitat de visitants i empresaris de molts països, per la qual cosa aprofitaven per oferir una bona imatge de la ciutat, sobretot moderna. Eren considerades com una oportunitat per donar una importància internacional a l'economia de la ciutat i demostrar la modernitat de la ciutat.

Situem l'Espanya del 1888 a la Restauració Borbònica, amb un torn dinàstic entre el Partit Conservador (dirigit per Cánovas de Castillo) i el Partit Liberal (dirigit per Sagasta). En el moment de l'exposició universal del 1888 era el Partit Liberal qui governava el país, sota la regència de Maria Cristina d'Habsburg, mare d'Alfons XIII.

La idea de realitzar una exposició universal a Barcelona va ser del general Serrano. Barcelona era la ciutat més industrialitzada de l'Espanya del moment i, encara que no era una ciutat molt gran (amb poc més de 280.000 habitants), havia demostrat al llarg del segle que era capaç de poder comparar-se amb grans ciutats modernes de l'època, mostrant les seves capacitats d'innovació i desenvolupament, amb esdeveniments com la caiguda de les muralles, el Pla Cerdà, la construcció del primer tren i el primer vaixell de ferro, etc.

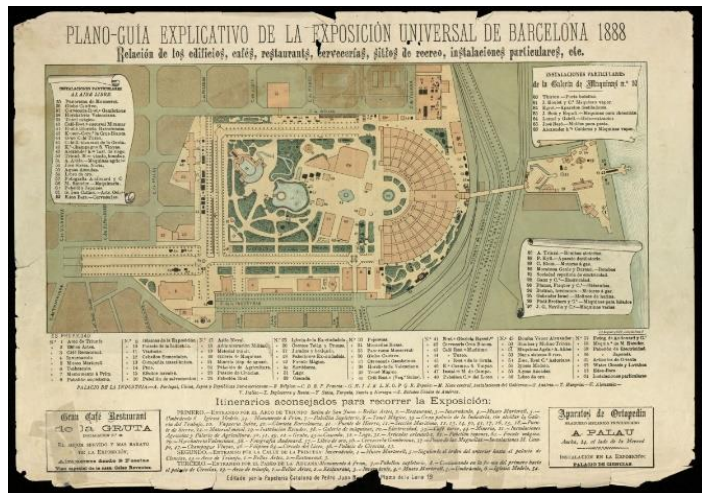
Es va aconseguir l'aprovació del projecte amb l'ajuda de l'alcalde de Barcelona, Francesc Rius i Taulet, que va aconseguir convèncer un grup de potentats de la ciutat. Després d'aconseguir els permisos necessaris, van iniciar les construccions a la zona on es realitzaria l'Exposició Universal. Van triar l'actual zona de la Ciutadella, anteriorment una fortalesa militar que va ser destruïda després de l'enderrocament de les muralles. La Ciutadella ja havia començat a urbanitzar-se l'any 1872, seguint el projecte de Josep Fontserè, guanyador d'un concurs realitzat l'any anterior. Va proposar una zona amb grans jardins que conservés alguns edificis militars i altres construccions per als ciutadans de Barcelona com l'hivernacle, la cascada i el llac. No obstant això, Fontserè va ser destituït per no voler adaptar el seu pla al projecte de l'exposició. És així com es va tornar a seguir la idea de Serrano, a qui havien fet fora del projecte a canvi d'una indemnització per les obres realitzades.

A partir d'aquí, segueix la construcció de tota l'àrea de la Ciutadella. Disposaven de 450.000 m² i 5.600.000 pessetes de pressupost, encara que van acabar invertit fins a 11 milions de pessetes. Es va posar a l'arquitecte Elias Rogent com a director general de les obres del parc, amb l'ajuda de Jaume Gustà i altres col·laboradors, entre els quals cal destacar a Lluís Domènech i Montaner, Pere Falqués i Antoni Gaudí. A part de la Ciutadella, també es va construir al front marítim i van edificar un gran hotel. L'espai de l'Exposició Universal estava programat d'estar a punt el 1887, però per diversos problemes es va endarrerir nou mesos. Finalment, l'Exposició va ser inaugurada el 20 de maig de 1888 amb la presència de la reina Maria Cristina, el futur rei Alfons XIII i les infantes María Teresa i María de las Mercedes.

L'entrada a l'Exposició era des de l'Arc del Triomf, obra de Josep Vilaseca que va tenir un cost de 158.000 pessetes. Està fet de maó visc i seguint les proporcions clàssiques, encara que també té inspiració de l'estil mudèjar. Té 25 metres d'alçada, disposa de relleus escultòrics de Josep Reynés i de Josep Llimona, i una arcada formada pels escuts de les províncies espanyoles, el de Barcelona situat a la clau de l'arc. Darrere l'arc hi havia un passeig que conduïa fins a l'entrada, anomenat Saló de Sant Joan, decorat amb fanals de Falqués i flanquejat per vuit estàtues de bronze que representaven personatges històrics de Barcelona: Roger de Llúria, Pau Claris, Rafael Casanova, etc.

Al final del passeig s'arribava al Palau de Belles Arts, l'espai on es va inaugurar oficialment l'Exposició Universal de Barcelona. Va ser encarregat per August Font i es va seguir utilitzant després de l'exposició com a lloc d'exposicions artístiques, actes culturals i concerts, fins que va ser tancat l'any 1944. Actualment trobem els jutjats municipals.

Situat oposat al Palau de Belles Arts trobàvem el Palau de les Ciències, obra de Pere Falqués, qui també va fer el Pavelló de l'Agricultura.

Plànol explicatiu de l'exposició Universal de Barcelona del 1888. Font: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

El primer edifici d'entrada al parc és el famós Castell dels Tres Dragons, realitzat per Lluís Domènech i Montaner. Es creu que el seu nom, establert pel públic, prové de la novel·la del popular dramaturg de l'època Serafí Pitarra. Era el cafè restaurant de l'exposició, va ser construït amb maó vist i ferro laminat, i té forma de castell coronat de merlets. Està adornat amb decoració ceràmica i amb uns vitralls, part d'ells desapareguts a causa de bombardejos durant la Guerra Civil Espanyola.

Es va construir un hivernacle i un umbracle, que encara es mantenen en l'actualitat. Els dos van ser utilitzats per la conservació d'espècies, en el cas de l'umbracle per a espècies vegetals d'origen tropical, i també tenien una estructura semblant, ja que els dos són palaus de vidre. Les dues edificacions formaven part de l'antic pla de Fontserè.

Al centre del parc trobàvem un llac i una cascada, que també segueixen estant al parc actual. Servia com a embarcador-cafeteria conegut com La Granja Suïssa. La cascada és obra del famós Antoni Gaudí. Ell va ser qui va dissenyar la font i també qui va afegir el grup escultòric de ferro forjat *La Quàdriga de l'Aurora*, de Rossend Nobas.

Finalment, l'estructura més important de l'Exposició Universal va ser el Gran Palau de la Indústria i el Comerç. Comptava amb 70.000 m² i estava format per 13 naus rectangulars d'estructura de fusta, on cadascuna pertanyia a una nació, que acollien mostres industrials i agrícoles dels diferents països, Espanya inclosa. El seu autor va ser Jaume Gustà.

L'Exposició Universal del 1888 de Barcelona va ser un gran èxit per la ciutat. Barcelona va aconseguir projectar-se internacionalment com a ciutat industrial; va tindre una duració de 36 setmanes i va rebre més de dos milions de visitants de més de vint països.

La Ciutadella no va ser l'únic espai que va urbanitzar-se; es van fer reformes a tot el front marítim amb la construcció del Passeig de Colom i el Moll de la Fusta, es va

construir el Monument de Colom a la Plaça Portal de la Pau i es van crear les “Golondrines”, petites embarcacions que sortien enfront l'estàtua de Colom i oferien un passeig marítim.

4.4. Segle XX:

El segle XX a Barcelona es caracteritza per ser una època de gran creixement industrial i demogràfic a la ciutat. Això no obstant, és un segle ple d'agitants esdeveniments històrics com la Setmana Tràgica, la dictadura de Primo de Rivera, la Segona República... L'esdeveniment històric i polític de més importància i impacte tant a Barcelona com a la resta del país és la Guerra Civil Espanyola, seguida de la dictadura de Francisco Franco. Això si, la Barcelona del segle XX va passar per un gran conjunt de canvis urbanístics dràstics que van empitjorar o millorar la qualitat urbanística de la ciutat, fins a arribar a la celebració d'un dels esdeveniments més importants de tota la història de Barcelona: els Jocs Olímpics de Barcelona del 1992.

En el sector industrial i tecnològic, l'aparició de l'electricitat a principis de segle va condicionar el futur industrial de la ciutat. Amb això, l'activitat industrial va experimentar un gran creixement, juntament amb l'augment de la classe obrera, descontents per les condicions de treball a les que estaven sotmesos. Amb l'inici del segle van començar a aparèixer un gran nombre d'indústries a Catalunya i sobretot Barcelona, la majoria dedicades al tèxtil. Una important fàbrica tèxtil barcelonina és la Fabra i Coats, de les poques que conservem avui dia.

La Fabra i Coats:

A conseqüència de la industrialització, es va construir la famosa Fabra i Coats de Barcelona. Aquesta fàbrica és un dels grans espais patrimonials de Barcelona, que representa el model de les indústries angleses de l'època de la Revolució Industrial del segle XIX.

La fàbrica, situada al districte de Sant Andreu, és reconeguda per tindre un gran paper en l'organització econòmica i social de Catalunya. Situem els inicis de la fàbrica l'any 1903, quan sorgeix la Compañía Anónima Hilaturas de Fabra y Coats, com a resultat de la unió de tres empreses: la “Sucesora de Fabra y Portabella” (família Fabra), “The Barcelona Manufacturing Company (The English Sewing Cotton)” i la “Nuevas Hilaturas del Ter (J&P Coats, Clark&Co)”. L'objectiu principal era la fabricació de fils per cosir i per a xarxes de pescar, i hi havia un total de cinc fàbriques, tres d'elles situades a Barcelona, una a altra a Sant Vicenç de Torelló i una més a Manresa, amb un total de 2.500 treballadors entre totes.

Entrada a la Fabra i Coats. Font: Ajuntament de Barcelona

4.4.1. L'Exposició Universal de 1929

Un dels grans esdeveniments cultural i urbanístics que va tindre lloc durant la primera meitat del segle XX va ser l'Exposició Universal del 1929 a Barcelona. És la segona exposició universal que s'ha realitzat mai a la ciutat, sent la primera al segle anterior, l'any 1888. Va tindre una durada d'uns vuit mesos, des del 19 de maig del 1929 fins al 30 de gener del 1930.

L'inici de l'esdeveniment el trobem l'any 1913, moment en què polítics i industrials catalans van decidir celebrar-ho amb l'objectiu de tornar a donar un gran impuls a l'economia, a més d'exhibir els avenços industrials que havien sorgit gràcies a la introducció de l'electricitat el segle anterior. Tanmateix, l'arribada de la Primera Guerra Mundial i la crisi econòmica, social i política internacional del moment va obligar la suspensió d'aquest projecte, ja que en el moment en què es podia celebrar, l'electricitat ja havia deixat de ser una nova font d'energia.

El 1925 es va decidir, finalment, la celebració d'una exposició a Barcelona el 1929, dedicada a les indústries, els esports i l'art; aprofitant la celebració de l'Exposició Iberoamericana de Sevilla el mateix any. Aquesta exposició se l'anomena l'Exposició Internacional de Barcelona.

Així doncs, el projecte va ser aprovat pel consell de ministres sota la presidència d'Alfons XIII. Amb això, va sorgir el Comitè Permanent, una Junta Assessora presidida per Baró de Viver (l'alcalde de Barcelona del moment), l'Alt Patronat d'Art, la Junta Consultiva i la Direcció General del marquès de Foronda.

Es van proposar diverses zones de Barcelona com a possible localització per a l'exposició, entre elles la plaça de les Glòries Catalanes, la Ciutadella (on ja s'havia fet l'Exposició del 1888), la zona de Galvany i, finalment, Montjuïc. Encara que va acabar sent triat aquest últim, en principi no es creia adient celebrar-ho a aquesta zona, ja que no té un terreny pla i podria ser un gran inconvenient. Va ser la primera ciutat a celebrar una exposició universal a un terreny muntanyós. És així com es va decidir utilitzar l'àrea de Montjuïc, que havia començat a ser urbanitzada l'any 1872

gràcies al Pla Cerdà, juntament amb l'esplanada on es trobava l'antiga carretera de Madrid i la Via de les Corts, que acabarà sent l'actual Plaça Espanya.

El procés de construcció per a l'Exposició Universal va ser molt lent, fins al punt que, en el moment de la inauguració, algunes construccions encara no estaven acabades. L'Exposició Internacional de Barcelona va ser finalment inaugurada el 19 de març de 1929 pel rei Alfons XIII. Es va realitzar una gran quantitat d'edificacions com a motiu d'aquest projecte, on algunes han desaparegut i d'altres encara es mantenen i s'han aprofitat per a altres funcions. L'Exposició es repartia en grans palaus i pavellons repartits per tot el recinte.

Primer de tot, cal parlar de la reforma de la Plaça Espanya. Es va remodelar tota la plaça, donant una forma d'anella rodona que rodejava part de la plaça amb una columnata de Puig i Cadafalch, amb una gran font decorada amb una escultura al centre de la plaça. Aquesta està formada per tres grups escultòrics que representen un dels tres mars que té Espanya: el mar Mediterrani, Atlàntic i Cantàbric. A més, les tres columnes que hi trobem entre els grups escultòrics tenen inscripcions on es fa referència a l'art, l'heroisme i la religió. L'arquitecte de la font va ser Josep Maria Juliol

i, el grup escultòric, de Miquel Blay. La columnata que rodejava la plaça d'entrada donava accés al Palau Tèxtil, obra de Joan Roig i Emili Canosa; i el Palau de Comunicacions i Transports, dels arquitectes Fèlix d'Azua i Adolf Florensa. Seguidament, trobem dues grans torres d'entrada a l'Exposició, conegudes com les Torres Venecianes, i per on s'accedeix a l'Avinguda Maria Cristina. Aquestes són dues torres bessones que formaven part d'un projecte de Ramon Reventós i Farrarons, datat del 1928. L'avinguda

Vista nocturna de l'escalinata del Palau Nacional, 1929. Font: Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

Maria Cristina arriba fins a una gran escalinata que serveix com a accés principal a l'actual Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC).

Abans d'aquesta escalinata podem trobar una plaça amb una gran font ubicada al centre. Aquesta font és coneguda com la Font Màgica, ja que a la nit ofería un gran espectacle d'aigua, llums i colors que commovia als visitants de l'Exposició. Aquesta tècnica enginyera és obra de Carles Buigas qui, a més, també va encarregar-se de les impressionants cascades que hi ha a l'escalinata del Palau Nacional. Als dos bàndols de l'escalinata trobem els palaus d'Alfons XIII i Victòria Eugènia, construïts entre el 1918 i 1923. Finalment, trobem el gran Palau Nacional. L'autoria pertany a Enric Cata, Eugeni Cendoya i Pere Domènech, edificat entre els anys 1926 i 1929 i d'estil renaixentista espanyol. És un dels palaus principals de l'Exposició, on s'oferia una gran mostra de l'art espanyol, amb més de 5000 peces artístiques exhibides.

Cal destacar altres palaus com el Palau de les Arts Gràfiques, actualment el Museu d'Arqueologia de Catalunya, inaugurat el 1940; el Palau de l'Agricultura, destinat a la temàtica esportiva i al mercat de les Flors; i el Teatre Grec. Aquest teatre va ser obra de Ramón Reventós i es va inspirar en el teatre Dionís d'Atenes. Un dels llocs més coneguts i de gran interès durant l'Exposició va ser el Poble Espanyol. El recinte, amb un gran caràcter noucentista, serveix com a representació d'alguns dels moments més importants del país. Es dividia en sis àmbits regionals i ocupa uns 20.000 m², amb 600 edificis separats per uns vint carrers. El recinte disposa de muralles que envolten tot el Poble Nou. És important ressaltar el gran treball que van fer els operaris en la construcció dels edificis, edificats amb motlles, en calç i morter, simulant altres materials, com maó o llamborda.

A la zona de la muntanya de Montjuïc es va produir un enjardinament, amb la col·laboració del francès Jean Claude Forestier, remodelant jardins de l'àrea i construïnt de nous. Els jardins remodelats són els jardins de Claustre i els de Laribal, el conjunt de la Font del Gat i la terrassa de Miramar. Més tard, durant la dècada dels setanta s'instal·laran jardins com els de Joan Maragall, els de Costa i Llobera i els jardins de mossèn Cinto Verdaguer. Al darrere del Palau Nacional trobem l'Estadi Olímpic. Es va construir el 1928, obra de Pere Doménech i Roura, i era on tenien lloc les proves esportives de l'Exposició. No es va tornar a fer servir fins al 1992, ja que va ser el lloc principal d'acollida dels Jocs Olímpics de Barcelona.

A més de les noves instal·lacions, van realitzar-se moltes millores arreu de la ciutat amb relació a aquesta exposició. Hi va haver un gran nombre d'obres i serveis d'interès públic com la construcció del metro, l'ampliació de les línies de tramvies i autobusos, la millora del paviment de diversos carrers, la remodelació de places i avingudes, i la construcció d'una gran xarxa de clavegueres. A més, també es va reurbanitzar la zona de Miramar, on trobem l'estació del funicular, remodelat més tard per als Jocs Olímpics del 1992 a Barcelona.

Ara bé, l'any de l'Exposició Internacional de Barcelona és el mateix any en què es va produir el crac borsari de Nova York⁹, exactament el 26 d'octubre, fet que va reduir el nombre de visitants. No obstant això, l'exposició va tindre un impacte molt positiu sobre la visió global de la ciutat, deixant impressionats a una gran majoria dels assistents.

---

⁹ El conegut crac borsari del 1929 va ser una gran crisi financera, en què la borsa de Nova York va patir una caiguda catastròfica del seu valor. Això no només va provocar una profunda crisi als Estats Units, sinó que també va acabar afectant globalment, ja que en aquell moment Estats Units era la primera potència mundial. A més, Europa depenia dels Estats Units per estabilitzar l'economia, després de la gran crisi causada per la Primera Guerra Mundial (1914-1918).

4.4.2. La dictadura i el desarrollisme: naixement i expansió dels barris perifèrics i el xabolisme

El franquisme va ser una llarga dictadura de règim feixista presidida per Francisco Franco (1892-1975), que va iniciar amb el cop d'Estat del 18 de juliol de 1936 i que va perdurar fins a 1977, dos anys després de la mort del dictador Franco.

Va ser gràcies a la introducció de determinats canvis en la seva ordenació política i econòmica que li van permetre sobreviure a una llarga postguerra de vint anys, caracteritzada per la misèria, la fam i la repressió. En els anys seixanta va experimentar el seu màxim apogeu obrint l'economia espanyola al gran creixement econòmic occidental, que va permetre un fort desenvolupament i una profunda transformació social, però mantenint un estricte immobilisme polític. La incapacitat del règim per atendre les noves necessitats socials i l'augment d'aspiracions pel canvi democràtic d'una part de la societat, si no era a través de la repressió, va provocar l'augment de les seves divisions internes i li va impedir disposar d'un projecte polític clar més enllà de la simple continuïtat. És a partir d'aquí que iniciarà una incerta transició política.

Durant aquest segle, Barcelona destaca per la presència d'un fenomen urbanístic de gran magnitud que va durar gran part del segle XX i fins als Jocs Olímpics del 1992, el barraquisme.

Quan parlem del xabolisme a Barcelona, destaquen noms com El Carmel, Montjuïc o Somorrostro, principals barris perifèrics de l'època. El gran creixement d'aquest fenomen prové de les moltes famílies d'immigrants que van arribar d'arreu d'Espanya a Barcelona, per les oportunitats de feina que oferia la ciutat, sobretot el sector obrer. A causa del baix nivell econòmic d'aquestes famílies, van haver de viure molts anys a les barraques que ells mateixos construïren fins a formar veritables barris.

Els primers nuclis de barraques que es van formar són principalment els de la muntanya de Montjuïc; el conjunt barraquista de Magòria, un nucli situat on hi ha la presó Model; darrere de l'Hospital de Sant Pau, a Verdum, Can Baró, el Somorrostro..., entre altres nuclis que anaven sorgint amb la constant vinguda d'immigrants.

Segons un estudi del creixement del xabolisme del segle XX, realitzat pel Museu d'Història de Barcelona per a l'exposició "*Barraques. La ciutat informal*", el 1914 hi havia 1.200 barraques, el 1922 hi havia 3.860, i l'any 1929 unes 6.000 barraques. Ara bé, el període que més destacat per la gran quantitat de gent que va emigrar des de fora de Catalunya fins a Barcelona és l'època dels anys seixanta.

Les barraques del Somorrostro. Font: La Vanguardia

Els primers assentaments de barraques a la ciutat van ser entre la dècada dels anys vint i els anys quaranta. Les construccions no tenien cap infraestructura higiènica, causant un augment dels riscos sanitaris i manifestant la gran injustícia social que hi havia a Barcelona.

Durant l'època de la postguerra va ser quan més va augmentar el xabolisme, causant un gran augment de nous barris perifèrics. Els que emigraven a Barcelona no només eren de fora de Catalunya, també hi havia gent del món rural a Catalunya que, a causa de la misèria, havien d'anar a la ciutat per trobar qualsevol oportunitat de treball.

Durant aquesta etapa, l'Església va oferir alguns serveis (de salut, educació i subministrament d'aliments) per les persones d'aquests barris pobres.

Hi havia una gran varietat de barraques construïdes amb materials diferents, unes estaven bastides amb materials prou sòlids com maó i teula; altres eren més precàries i s'utilitzava material de rebuig o reciclat: fusta, cartó i uralita. En general, eren espais molt petits i inhumans amb una gran manca de serveis essencials. Malgrat això, amb el pas del temps van aconseguir millorar aquestes condicions, millorant la construcció d'aquestes barraques i també incorporant alguns electrodomèstics bàsics.

Durant la segona meitat del segle XX, es va produir una gran onada d'immigració cap a la ciutat, sobretot als anys seixanta, on Barcelona va acabar tenint més de 20.000 barraques en les quals hi habitaven més de 100.000 persones.

Per solucionar aquest gran problema social i urbanístic, van sorgir una sèrie de plans urbanístics per eliminar els barris perifèrics i millorar l'urbanisme de la ciutat. Això sí, per fer-ho van realitzar moltes famílies als afores de la ciutat. Alguns d'aquests plans van ser el Pla d'Urgència Social a Barcelona (1958) o el Pla de la Comissió d'Urbanisme de Barcelona (1961). Amb aquests projectes es van construir una gran quantitat de blocs de pisos sense equipaments i sense cap mena d'urbanització (coneguts com a barraquisme vertical) a la zona del Besòs, als barris de Sant Roc i

Construcció de blocs de pisos a Bellvitge, 1970. Font: José Serrano, Blog Bellvitge.

Pomar a Badalona, a Bellvitge, el Prat i a Sant Boi. Va ser en aquests edificis on, al principi, van allotjar durant el 1964 a totes les famílies que vivien als barris perifèrics de la zona de Montjuïc, per poder construir un parc d'atraccions. No obstant això, a causa de la gran quantitat de famílies que habitaven aquella zona, van haver d'habilitar més habitatges a la zona de l'Hospitalet, la Mina, Cerdanyola i Terrassa.

Durant la segona meitat del segle XX, van aparèixer grups d'habitants de les xaboles que manifestaven les necessitats bàsiques que eren necessàries a les barraques i denunciaven aquest greu problema social i urbanístic. Un exemple d'aquests grups és

la *Asociación de Vecinos de El Carmelo*, un grup de veïns que es va formar als anys setanta, i que va dedicar-se a intentar aconseguir millorar les condicions de vida a les barraques i intentar aconseguir que reallotgessin el barri.

Les modificacions urbanes de la ciutat plantejades per als Jocs Olímpics del 1992 van afectar molt el xabolisme de l'època. Per a la construcció de la Ronda Litoral, es va enderrocar el 1868 les barraques de Can Tunis; i per la reforma i renovació de tot el passeig marítim es va demolir tot el barri del Somorrostro, un dels barris perifèrics més grans de la ciutat.

Poc abans de l'arribada dels anys vuitanta, a Barcelona hi havia un total de 1.460 barraques i, si ho contrastem amb les xifres de l'època dels seixanta, podem notar una disminució dràstica del xabolisme, gràcies als diferents plans urbanístics que es van dur a terme durant aquest període. L'últim gran enderrocament dels anys setanta va ser el del barri de La Mina.

A la dècada dels vuitanta, abans de la celebració dels Jocs Olímpics del 1992, l'Ajuntament de Barcelona va acabar declarant oficialment l'erradicació definitiva de les barraques i la fi del barraquisme.

Encara que ja és quasi impossible trobar restes d'aquests barris perifèrics, s'han instal·lat diverses plaques als diferents llocs de la ciutat on hi havia aquests barris per fer-les honor.

4.4.3. La transformació olímpica: La ciutat s'obre al mar

Al llarg de la història de la ciutat s'han presenciat grans canvis urbanístics, no obstant això, si parlem de canvis urbanístics de gran impacte que han tingut lloc a Barcelona, cal mencionar si o si els Jocs Olímpics del 1992.

Els Jocs Olímpics de Barcelona van ser un gran esdeveniment històric i cultural de la ciutat. Van tindre una durada de 16 dies, del 25 de juliol i fins al 9 d'agost, i van participar 172 comitès nacionals i 9.356 atletes (6.652 homes i 2.704 dones) de 169 països, competint en 28 esports i 257 especialitats.

A més, també es van celebrar a Barcelona els IX Jocs Paralímpics, celebrats del 3 de setembre fins al 14 de setembre del mateix any, on més de tres mil esportistes de 83 països van participar en 489 competicions de 16 esports diferents.

Inici dels Jocs Olímpics del 1992. Font: Fundació Barcelona Olímpica.

Barcelona es va presentar com a candidata dels Jocs Olímpics un total de cinc cops: el 1924, 1936, 1940, 1972 i, finalment, el 1992. Durant la candidatura del 1992, es van

arribar a fer fins a tres eliminacions, en les que Barcelona va guanyar d'entre les altres ciutats candidates; París, Brisbane, Belgrad, Birmingham i Amsterdam. Finalment, el 17 d'octubre de 1986, el Comitè Olímpic Internacional (COI) va anunciar Barcelona com la ciutat amfitriona dels XXV Jocs Olímpics d'estiu durant la sessió celebrada a Lausanne (Suïssa).

Les transformacions que va patir la ciutat van ser immenses. La ciutat havia tingut grans millores gràcies a les Exposicions Universals del 1888 i del 1929. No obstant això, la guerra civil, que va provocar la destrucció d'algunes zones de Barcelona, i la dictadura franquista van paraitzar aquest avanç urbanístic de la ciutat, a més del barraquisme d'entre els anys cinquanta i setanta, provocat per la gran immigració cap a la ciutat.

Tanmateix, la celebració dels Jocs Olímpics van tornar a impulsar la ciutat a grans canvis de millora que tornaran a dotar d'esplendor urbanística i moderna a Barcelona.

La primera gran reforma és la de la façana marítima de Poblenou o també coneguda com la Vila Olímpica. Abans de les reformes, ens trobàvem una zona plena d'indústries, amb una bona connexió ferroviària, i un gran barri perifèric, el Somorrostro. Durant la dictadura, la ciutat havia donat l'espatlla a la part marítima de la ciutat i era un sector poc cuidat, amb una costa marítima contaminada a causa de les fàbriques costaneres. Les reformes es van fer seguint un Pla Especial d'Ordenació Urbana elaborat per l'estudi MBM, amb el que es va convertir la façana marítima de Poblenou en una zona residencial, oberta al mar, i plena de grans parcs i zones d'oci. A més, es va aixecar el tram de vies entre la Barceloneta i el Besòs, i van desviar aquestes vies en direcció a la Sagrera. Amb aquestes reformes es van recuperar 400.000 m² d'espai públic, una gran part formada pel front marítim, amb què van aconseguir guanyar molts quilòmetres de platja.

Obres olímpiques de l'Estadi i el Palau.
Font: Arxiu Fotogràfic Barcelona.

Una altra reforma de gran importància són les reformes de Montjuïc, que tampoc havia tingut gran importància a la ciutat des de l'Exposició del 1929 i estava plena de barraques. Es va continuar les millores aplicades per l'Exposició del '29, urbanitzant per complet la muntanya de Montjuïc. És on trobem les instal·lacions esportives per als Jocs Olímpics, l'anomenada Anella Olímpica, formada per l'Estadi Olímpic Lluís Companys, el Palau Sant Jordi, les piscines Picornell i de Montjuïc, l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya, la Fira de Barcelona, etc. A part, es van aprofitar equipaments i pavellons de l'última Exposició Universal de la ciutat.

Actualment, aquesta zona segueix en ús constant, amb esdeveniments musicals, culturals, esportius, fires...

Es van realitzar canvis a l'àrea de la Vall d'Hebron, millorant l'estructura urbana i incloent-hi els barris de la Teixonera, Penitents, Montbau i el Carmel. A més, es van construir habitatges i diverses instal·lacions esportives per les competicions de ciclisme, tenis, tir amb arc o voleibol. També es va construir la Torre de Collserola, de 260 metres, que va permetre la centralització de les comunicacions i d'infraestructures d'alta tecnologia.

Finalment, va realitzar-se la renovació de l'àrea de la Diagonal, edificant instal·lacions esportives, hotelers, oficines i zones de comerços. Aquesta reforma va afectar les zones veïnes, que també van patir algunes millores semblants a les de la Diagonal, com Esplugues o l'Hospitalet. També s'en van fer reformes a les Corts i Sarrià, amb la construcció de l'Illa Diagonal.

A part, es van construir el cinturó nord i sud de la ciutat, és a dir, les rondes de Dalt i Litoral. Van aconseguir descongestionar el trànsit de la ciutat i també van permetre anar des de la Vila Olímpica fins a qualsevol altre punt de la ciutat en menys de mitja hora.

Pel que fa al transport, es va fer una inversió de més de 25.000 milions de pessetes per innovar l'Aeroport del Prat. A més, es va crear dues estacions de tren que seguien un mateix itinerari, l'Estació de Sants i la de la Sagrera, situades a dues puntes de la ciutat. També estava l'Estació de França, que només s'utilitzava per a alguns trens específics que anaven a Barcelona.

Amb tot, els Jocs Olímpics del 1992 van ser un dels Jocs Olímpics millors orquestrats de la història a escala internacional. La gran i modèlica organització, la increïble participació i suport dels ciutadans barcelonins (va haver-hi uns 60.000 ciutadans que es van oferir voluntaris per l'organització d'aquest esdeveniment) i la perfecta programació, van ser alguns dels grans factors que van portar a la premsa i els mitjans de comunicació a donar una opinió molt positiva de l'esdeveniment, rebent molt bones crítiques. A més, van batre un total de 32 rècords mundials i 73 olímpics.

4.4.4. Segle XXI. Present i futur de la ciutat. Reptes urbanístics

Finalment, després de passar per les grans etapes urbanístiques de la ciutat, acabem a la Barcelona de l'actualitat. La ciutat compta amb més de 1.600.000 habitants i una superfície de 102,16 km². Està dividida en deu districtes: la Ciutat Vella, l'Eixample, Sants-Montjuïc, les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Gràcia, Horta-Guinardó, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí.

Districte de la Ciutat Vella: És el districte on trobem els orígens de la ciutat, té una superfície de 436,80 hectàrees i té més de 100.000 habitants. Se separa en quatre barris: el Raval, el Barri Gòtic, Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera; i la Barceloneta (15.068 hab. i 131,40ha).

Mapa de Barcelona separat per districtes, amb els seus respectius barris. Font: Ajuntament de Barcelona

Districte de l'Eixample: Un dels districtes més coneguts de la ciutat, famós per ser dissenyat per Ildefons Cerdà. El seu pla urbanístic, el Pla Cerdà destaca per la distribució igualitària de la ciutat. Aquest districte té una superfície de 747,60 hectàrees i més de 260.000 habitants. El districte està repartit en sis barris: Sant Antoni, l'Antiga Esquerra de l'Eixample, la Dreta de l'Eixample, el Fort Pienc i Sagrada Família.

Districte de Sants-Montjuïc: Aquest districte és el més gran de Barcelona, amb 2.294,0 hectàrees, i té uns 180.000 habitants. El separem en vuit barris: el Poble-sec, Hostafrancs, la Bordeta, la Font de la Guatlla, la Marina de Port, la Marina del Prat Vermell, Sants i Sants-Badal.

Districte de les Corts: Aquest districte no van formar part de Barcelona fins a finals del segle XVIII, havent sigut un poble independent fins al 1897. La seva superfície és de 601,80 hectàrees i té uns 80.000 habitants. Està dividit en tres barris: les Corts, Pedralbes; i la Maternitat i Sant Ramon.

Districte de Sarrià-Sant Gervasi: El districte és conegut pels seus parcs i les zones verdes, destacant com a zona residencial. Té una extensió de 2.009,30 hectàrees i compta amb uns 148.000 habitants. Té sis barris: Sarrià, les Tres Torres, Sant Gervasi - la Bonanova, Sant Gervasi - Galvany, Vallvidrera, el Tibidabo i les Planes; i el Putxet i el Farró.

Districte de Gràcia: És un dels districtes que havia sigut un municipi independent, fins que va passar a formar part de la ciutat l'any 1897, com el districte de les Corts. Ocupa una superfície de 418,60 hectàrees i disposa d'uns 120.000 habitants. Està format per cinc barris: la Vila de Gràcia, el Camp d'en Grassot i Gràcia Nova, la Salut, el Coll i Vallcarca i els Penitents.

Districte de Horta-Guinardó: Aquest és el tercer districte amb més extensió de la ciutat, amb 1.194,70 hectàrees i amb 170.000 habitants. Compta amb onze barris diferents: el Guinardó, el Baix Guinardó, Can Baró, la Font d'en Fargues, el Carmel, la Teixonera, Horta, la Vall d'Hebron, Sant Genís dels Agudells, Montbau i la Clota-

Districte de Nou Barris: Se situa a l'extrem nord, té una superfície de 804,10 hectàrees i compta amb quasi 170.000 habitants. Està separat en tretze barris: Can Peguera, Canyelles, Ciutat Meridiana, el Turó de la Peira, la Guineueta, la Prosperitat, la Trinitat Nova, les Roquetes, Porta, Torre Baró, Vall Bona, Verdun i Vilapicina i la Torre Llobeta.

Districte de Sant Andreu: El districte és conegut pel seu passat com a barri obrer i reivindicatiu. Té una extensió de 656,50 hectàrees i arriba als quasi 150.000 habitants. El formen set barris: la Sagrera, el Bon Pastor, la Trinitat Vella, Baró de Viver, el Congrés i els Indians, Navas i Sant Andreu de Palomar.

Districte de Sant Martí: Aquest districte disposa d'una superfície de 1.052,40 hectàrees i d'uns 237.000 habitants. El districte se separa en deu barris: el Camp de l'Arpa del Clot, el Clot, Sant Martí de Provençals, la Verneda i la Pau, Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou, el Besòs i el Maresme, el Parc i la Llacuna del Poblenou, el Poblenou, la Vila Olímpica del Poblenou i Provençals del Poblenou.

El Fòrum Universal de les Cultures de 2004:

Un dels pocs canvis urbanístics que destaquen d'aquest segle és el del Fòrum Universal de les Cultures del 2004. Va ser un gran esdeveniment cultural, la primera edició del Fòrum Universal de les Cultures, més tard celebrat a Monterrey (2007), Valparaíso (2010), Nàpols (2014) i Quebec (2016). Tenia com a objectiu principal fomentar el diàleg, l'intercanvi d'idees i la conscienciació per avançar en temes com la sostenibilitat, la pau i la convivència entre les diverses cultures. L'acte de Barcelona es va celebrar entre el 9 de maig i el 26 de setembre de 2004. La raó principal per la qual es va celebrar l'esdeveniment a la zona de Poblenou va ser el projecte 22@ Barcelona o també conegut com a Districte 22@, ideat l'any 2000 i que pretenia reformar la zona, que en aquell moment era plena d'indústries, transformant-lo en un districte innovador amb grans edificacions modernes per a empreses i habitatges, a més de zones verdes.

L'esdeveniment va causar la urbanització d'una zona de la ciutat molt poc cuidada, situada prop del riu Besòs, que estava socialment i ambientalment degradat per culpa de les indústries de la zona; a més d'acabar d'urbanitzar l'Avinguda Diagonal i també obrir una nova part de Barcelona al mar. Abans de l'actuació urbanística, era una zona molt marginal i sense gran importància, fins que la construcció de la Ronda Litoral va obrir l'àrea a la ciutat, fet que va obligar a la Barcelona metropolitana remodelar i millorar tota la zona.

El fòrum 2004 va aconseguir reconnectar aquest territori amb la resta de la ciutat. L'obra urbanística principal és l'Esplanada Fòrum o la Plaça del Fòrum, una gran plataforma feta de formigó, oferint relació entre el nucli urbà habitat amb la zona del litoral, ocupant part de la depuradora, la qual va ser també millorada. Aquesta gran esplanada serveix com a suport de diversos edificis i espais oberts als ciutadans. Els edificis principals són l'edifici Fòrum i el Centre de Convencions. Els dos edificis són coneguts per representar tot el conjunt, sobretot l'edifici Fòrum, amb la seva coneguda estructura blava de forma triangular, que va ser projectat per Herzog & De Meuron, dos grans arquitectes suïssos. El Centre de Convencions és conegut internacionalment com una de les majors instal·lacions del sud europeu per celebrar conferències, congressos o exposicions, amb una capacitat d'uns 15.000 assistents. L'edifici és obra de José Luiz Mateo.

Vista aèria de la plaça del Fòrum. Font: Imatges Barcelona, www.barcelona.cat

Entre la plataforma i la cota del litoral podem trobar-hi diversos parcs, zones de banys i un port esportiu. A la zona elevada trobem el Parc dels Auditoris, un gran espai amb auditoris a l'aire lliure, que serveix com a lloc per passejar, i on habitualment se celebren una gran varietat d'esdeveniments. El parc connecta directament amb la Zona de Banys. A un dels extrems d'aquesta zona trobem la Pèrvola o Placa Fotovoltaica del Fòrum, una estructura bastant peculiar de 3.700 m². Va ser dissenyada per José Antonio Martínez Lapeña i Elías Torres i, com a curiositat, els seus panells de captació solar ocupen una superfície similar a la d'un camp de futbol, capaços de generar prou energia per poder proveir a unes 140 famílies.

Finalment, trobem el Port Esportiu del Besòs, un gran port de 31 hectàrees de superfície i amb una capacitat de fins a 1000 amarratges. Va ser projectat per l'empresa d'arquitectura i enginyeria Europrincipia.

A part de la plaça del Fòrum, el Fòrum Universal de Cultures del 2004 va influir en altres canvis urbanístics del voltant de l'àrea on s'acabaria celebrant l'esdeveniment. La reforma més destacada és la de Diagonal Mar. Va ser un projecte amb la finalitat d'edificar un conjunt residencial, comercial i terciari sobre l'espai de l'antiga fàbrica Macosa. El projecte va ser promogut per l'empresa nord-americana Hines, la qual

cosa va fer que hi hagués moltes crítiques amb relació als beneficis econòmics resultants del projecte.

A Diagonal Mar podem diferenciar tres grans parts; una zona residencial amb un Parc Central, dissenyat per Enric Miralles i Benedetta Tagliabue, un enorme centre comercial anomenat també Diagonal Mar, i un conjunt d'hotels i torres d'oficina.

La zona residencial està repartida en cinc complexos d'edificis diferents: l'Illa de la Llum i l'Illa del Bosc, els dos formats per dos gratacels cadascun; l'Illa del Cel, l'Illa del Llac i l'Illa del Mar, un complex de quatre edificis amb dos gratacels. Al centre de totes aquestes construccions residencials podem trobar el Parc Central o Parc de Diagonal Mar. Al costat est del conjunt residencial està situat el centre comercial Diagonal Mar, projectat per Robert Stern, i diversos hotels com l'Hotel Hilton, el Princess Barcelona o el Vinci Marítim. A més, es van construir diversos edificis d'oficines ubicats a prop del nou port esportiu de luxe: la Torre Diagonal Mar, la Torre Apex Immobiliària 1 i la Torre Apex Immobiliària 2.

Finalment, un projecte relacionat amb el Fòrum del 2004 és la recuperació del barri de La Mina, un suburbi on vivien majoritàriament gitanos. L'origen del barri el trobem l'any 1969, que s'havia construït amb la funció de real·lotjar els habitants dels barris perifèrics de l'àrea metropolitana de Barcelona. El barri va tindre grans problemes socials des dels seus inicis i, encara que es va aconseguir eliminar blocs degradats i es va millorar l'estructura urbanística, el barri encara té diversos solars buits, que demostren el treball inacabat d'aquest pla de reformes.

Reptes urbanístics de la ciutat:

El model urbanístic d'una ciutat té un gran impacte en la societat, ja que és la que determina la possibilitat d'accés a serveis bàsics com els aliments, la salut, i l'oci, condiona la viabilitat dels transports, de què depenen les interaccions entre habitants, la mobilitat, i l'accés a oportunitats educatives. És per això que és fonamental planejar reptes urbanístics per poder assegurar un model urbanístic futur que permeti un desenvolupament òptim per la ciutat i els seus habitants.

Per al futur de la ciutat, han anat sorgint diversos reptes i projectes al llarg del segle XXI, amb l'objectiu de millorar Barcelona en diferents àmbits, entre els quals destaquen els àmbits ambientals, tecnològics, turístic i socials. La finalitat d'aquests reptes és assegurar el progrés de la ciutat, fent front a diversos problemes actuals, sobretot problemes d'importància mundial com el canvi climàtic, que poden afectar aquest avenç de la ciutat futura, en aquest cas Barcelona.

– Àmbit ambiental

Els reptes urbanístics per a la solució dels problemes ambientals són en l'actualitat els de major importància, a causa del gran problema del canvi climàtic i l'escalfament global. Per fer front aquest problema, no només s'han anat fent diverses reformes aplicades al llarg del segle XXI, com l'augment de zones de vianants o controls de trànsit; sinó que a més s'ha creat un conjunt de reptes per anar aplicant en el model urbanístic de Barcelona i així col·laborar amb el problema de l'escalfament global.

Aquests reptes, planejats per l'Ajuntament de Barcelona i un conjunt d'entitats implicades, tenen com a objectius principals l'eficàcia en la gestió energètica, la reducció de les emissions de gasos d'efecte hivernacle, la millora de la qualitat de l'aire o la lluita contra la pobresa energètica.

Barcelona ja té dos objectius principals fixats per a la Barcelona del 2030, que van ser acordats durant la celebració de la COP 21 de París l'any 2015, documentats a "Compromís de Barcelona pel Clima". Es proposa que l'any 2030 Barcelona hagi reduït els seus nivells d'emissions de CO₂ equivalent per càpita un 40% respecte als valors del 2005 i, a més, incrementi les zones verdes urbanes en 1,6 km², és a dir, 1 m² per habitant.

Per poder millorar la qualitat de l'aire de la ciutat, trobem el Pla per a la Millora de la Qualitat de l'Aire de Barcelona (PMQAB), que engloba altres plans ideats amb el mateix propòsit.

- **PECQ:** El Pla engloba des del 2011 fins al 2018, es va crear per millorar la política de sostenibilitat de la ciutat, després d'haver aplicat el Pla de Millora Energètica de Barcelona (PMEB), i es divideix en dos programes diferents. El Programa Ciutat, que tracta tots els aspectes vinculats a la demanda i consum d'energia dels diferents sectors; i el Programa Municipi, basat en els aspectes que depenen directament de l'Ajuntament.
Algun dels objectius d'aquest pla, relacionats amb el propòsit de disminuir les emissions de gasos d'efecte hivernacle, són reduir el consum d'energia final a tota la ciutat un 9,9%, reduir les emissions de GEH un 17,5%, les de NO_x un 26% i les de PM₁₀ un 39%.
- **Pla de Mobilitat Urbana 2013-2018:** La seva finalitat és planificar la mobilitat de Barcelona considerant tots els diferents transports disponibles a la ciutat, pel que fa al transport de persones i el de mercaderies; millorar la seguretat viària i complir els paràmetres ambientals, per així aconseguir una mobilitat segura, equitativa, sostenible i eficient.
- **Pla d'Autosuficiència Energètica:** Es basa en l'aprofitament de construccions públiques per a la generació d'energia sostenible

Instal·lació fotovoltaica al Parc de Can Rigalt. Font: Josep Cano.

Coberta fotovoltaica de Els Encants. Font: Rafael Vargas.

A més, trobem un altre pla centrat en l'augment de les zones verdes: el Pla d'Impuls a la Infraestructura Verda. L'objectiu principal és augmentar en 1 m² de zones verdes per cada habitant l'any 2030, obtenint així 160 hectàrees d'espais verds. A part, també vol millorar la infraestructura verda actual de Barcelona per poder obtenir més serveis. L'augment de zones verdes a la ciutat té diversos beneficis, com la disponibilitat d'espais d'esbarjo i descans o la interacció amb la natura i, quant als aspectes ambientals, la mitigació dels efectes del canvi climàtic o la disminució de la contaminació atmosfèrica i acústica.

El sector tecnològic també influeix al problema climàtic en diversos aspectes, sobretot productius, raó per la qual també han anat sorgint diferents formes per poder reduir la petjada ambiental que genera aquest sector.

Un exemple molt recent és un repte impulsat per la Digital Future Society, la iniciativa de l'Ajuntament, la Mobile World Capital Barcelona i Red.es. Aquest "concurs" tracta de respondre a la qüestió "Com podem reduir la petjada ambiental del sector tecnològic per respondre a l'emergència climàtica?" a partir d'un projecte. Els dos millors projectes seran premiats amb 40.000 € juntament amb el suport logístic de la Mobile World Capital Barcelona, per impulsar els dos projectes guanyadors a Barcelona.

– Àmbit turístic

El sector turístic sempre té una part polèmica que pot arribar a causar malestar als ciutadans del lloc, en aquest cas als barcelonins. Així doncs, una manera de solucionar aquests conflictes és a partir de l'urbanisme i, específicament, amb diferents reptes urbanístics que ajudaran a millorar la situació turística futura de la ciutat.

Destaquen dos reptes principals sobre l'urbanisme envers el turisme:

- L'urbanisme com a eina per organitzar el turisme: L'aplicació de reformes urbanístiques en aquest camp és possible gràcies al tracte excepcional que

la Directiva de Serveis dona a l'urbanisme i a l'ordenació de l'àrea, creant una sostenibilitat turística per a la Barcelona futura.

- El Dret a l'Habitatge (LDH) i els Habitatges d'Ús Turístic (HUT): Aquests dos plans tenen l'objectiu de millorar la percepció del turisme que tenen els ciutadans de Barcelona i així millorar la convivència.

– Àmbit social

Finalment, trobem el problema de la mobilitat a Barcelona. No és un problema massa seriós a la ciutat, ja que durant aquest segle s'ha anat millorant en diversos aspectes la mobilitat i les infraestructures de transport. Tanmateix, encara hi ha matisos que s'haurien de reformar en un futur. Amb l'urbanisme podem trobar solució a aquests problemes, ja que és capaç de revertir l'actual model de mobilitat creant assentaments més equilibrats i millorant l'estructura urbana, assolint una mobilitat eficient.

A la zona de la metròpolis de Barcelona hi viuen uns 3 milions de persones, que generen més de 10 milions de desplaçaments diaris. Això, juntament amb els desplaçaments de mercaderies, generen més del 28% de les emissions de CO₂ a Catalunya, provocant un gran impacte que pot afectar greument al medi ambient i a la salut dels habitants. A més, a mesura que la ciutat evoluciona, s'acaba produint la fragmentació territorial dels barris i els espais oberts a causa de les noves infraestructures, un gran augment dels efectes nocius que afecten l'habitabilitat i un gran consum energètic i dels espais públics.

Aquest conjunt de factors fa que acabi sent necessari prendre mesures per poder solucionar-ho i garantir a la població una ciutat habitable.

Actualment està vigent el Pla Director Urbanístic Metropolità (PDU), que proposa un model de ciutat més compacte i de proximitat que aconsegueixi apropar els habitants a les activitats i, a més, regular el consum dels recursos. Els seus objectius són aconseguir una metròpoli amb una xarxa d'infraestructures que s'integri al seu entorn, que garanteixi la mobilitat per a vianants i bicicletes i una xarxa de transport públic que connecti tota l'àrea metropolitana.

5. PART PRÀCTICA: QUINA CIUTAT VOLEN ELS BARCELONINS PEL SEU FUTUR. UNA CIUTAT SOSTENIBLE

En l'actualitat, Barcelona disposa de diversos projectes vigents per a millorar la ciutat en diferents àmbits urbanístics, ja sigui seguretat, mobilitat, sostenibilitat... Alguns ja han sigut aplicats, com l'establiment d'una àmplia xarxa de carrils per a bicicletes, juntament amb la disponibilitat de lloguer de bicicletes públiques a diversos punts de la ciutat gràcies al "Bicing", un sistema de bicicletes que ofereix sis mil bicicletes mecàniques i tres-centes elèctriques per desplaçar-te per Barcelona de forma sostenible. La Barcelona actual també disposa d'una àmplia xarxa de transport públic, com bus, alguns actualment elèctrics; diverses línies de metro, tramvia, tren, etc.

Els principals objectius dels projectes que es plantegen i s'apliquen a Barcelona tenen les mateixes finalitats: reduir l'espai per a vehicles, a més de la contaminació acústica produïda diàriament; posar fi a l'asfalt i augmentar la presència dels espais verds, tot amb un plantejament comunitari de l'espai present. Un gran projecte que sembla complir aquestes característiques és el pla Superilles Barcelona, el qual he triat com a tema central del marc pràctic d'aquest treball.

5.1. Introducció al marc pràctic:

La part pràctica d'aquest treball se centra a investigar i analitzar quin podria ser el millor futur urbanístic per a Barcelona. Per fer-ho, he creat una enquesta per a barcelonins o persones que passen gran part de la seva rutina diària a Barcelona, relacionada amb un pla urbanístic que és vigent i que està basat en la creació de diverses "superilles" al districte de l'Eixample, el pla anomenat Superilles Barcelona.

Aquest pla es basa en el tancament de carrers de trànsit, en aquest cas només els de l'àrea de l'Eixample, per convertir-los en carrers exclusivament per a vianants. La realització d'aquest projecte és pensat amb l'objectiu de reduir el trànsit de la zona, que és dels més elevats de Barcelona, per així poder també reduir la contaminació acústica, que afecta tots els veïns, i la contaminació ambiental diària que produeix la ciutat. A més, garantirà més seguretat a la ciutadania, reduint el risc d'accidents de trànsit.

Amb aquest pla sorgiran nous eixos verds, descrits a la pàgina web oficial del projecte com "carrers pacificats, amb llocs d'estada i més verd, que permeten desplaçar-se a peu amb comoditat, confort i seguretat", i noves places d'uns 2.000 m² a les cruïlles. En total, l'Eixample disposarà de 21 eixos verds, amb un recorregut total de 33 km, i 21 noves places, sumant a la ciutat 3,9 noves hectàrees.

Segons la web d'aquest pla de les superilles a Barcelona, el projecte afectarà els carrers Consell de Cent, Rocafort, Comte Borrell i Girona, que seran transformats en eixos verds; i farà un total de quatre grans places a tota l'Eixample.

Plànol del projecte per convertir l'Eixample en una Superilla. Font: Superilles. Ajuntament de Barcelona.

5.2. Enquesta i resultats: què opinen els barcelonins sobre aquest projecte?

A l'enquesta que he realitzat, he raonat dues qüestions principals: per una banda, si consideraven que aquest pla seria beneficiós per a la ciutat i, per altra banda, si aquest projecte els podria afectar personalment de forma positiva o negativa.

En general, els resultats han sigut força positius. Hi ha una majoria que creu que el projecte és beneficiós per a la ciutat i, a més, a la majoria dels participants aquest projecte no els afecta. Alguns fins i tot consideren que els seria beneficiós. Per analitzar més a fons els resultats obtinguts, he separat les respostes per diferents grups de persones: els residents de Barcelona, els qui hi resideixen i treballen fora, els qui estudien o treballen a la ciutat i no hi viuen allà, els qui viuen i estudien o treballen a Barcelona i, en específic, aquells que tenen una botiga o local a l'Eixample.

En el primer cas, els qui només resideixen a la ciutat, generalment la consideren una reforma beneficiosa per a la ciutat, encara que hi ha qui pensa que no ho és perquè no ho considera prioritari i veu més important solucionar altres problemes. En l'àmbit personal, aquest grup de persones ho troben beneficiós, ja que aquesta reforma causaria una disminució notable de la presència de vehicles a la zona, que pot ajudar a millorar la qualitat de vida dels habitants de l'Eixample. Ara bé, part d'aquests participants la consideren desfavorable, ja que són persones que utilitzen vehicles privats per moure's per la ciutat.

Les persones que resideixen a Barcelona i treballen fora no creuen que sigui beneficiós per la ciutat per diverses raons diferents: uns pensen que dificultaria el repartiment de productes o mercaderies als locals de la zona, altres creuen que no està ben pensat, ja que el disseny de l'Eixample no és l'adequat per dur a terme aquest projecte i que, si es volgués aplicar, s'hauria de canviar tota la infraestructura del districte... També es menciona els carrils bici, considerats perillosos en algunes zones de la ciutat, raó per la qual molta gent preferiria utilitzar vehicle privat, que causaria un augment de la contaminació.

En canvi, les persones d'aquest àmbit tenen una reacció neutra quant a l'efecte d'aquest pla en les seves rutines, consideren que no els afectaria i que també pot ser beneficiós, ja que tots utilitzen transport públic o patinet per moure's per la ciutat, a més que la zona té voreres amples i netes que permeten moure't a peu sense cap problema. Per tant, ho veuen més beneficiós que desfavorable, ja que la disminució de cotxes a l'àrea fa que puguin moure's a peu tranquil·lament.

Els que estudien o treballen a la ciutat i no hi viuen allà, la gran majoria veu aquest pla com una opció beneficiosa per a la ciutat, tant els que es mouen o transporten per la zona com els que no ho fan, ja que disminueix la quantitat d'emissions de CO₂ i incita a més gent a moure's a peu o amb transport públic, a més de descongestionar la ciutat.

A la majoria no els afectaria, ja que no freqüenten la zona, o els seria beneficiós, ja que facilita la mobilitat a peu i, a més, consideren que la creació d'aquestes superilles crea un ambient més net i verd, influint positivament en la salut d'aquells que viuen o es mouen a la ciutat. Això no obstant, hi ha qui creu que el seria desfavorable, ja que creuen que el transport públic és pèssim.

En el cas dels que viuen i estudien o treballen a Barcelona, hi ha una opinió més variada sobre l'impacte que poden tenir aquestes superilles a l'Eixample. Uns opinen que és una reforma beneficiosa per a la ciutat per la facilitat que oferiria al transport públic o a peu (alguns mencionen la necessitat d'abaixar el preu del transport públic en cas que s'acabi implantant aquest pla). A més d'això, també consideren positiva la disminució de vehicles que es produiria i l'augment d'espais de zones de vianants. Ara bé, molts opinen que pot afectar a la ciutat perquè pot causar massa aglomeracions a les zones del voltant del districte, causant caos i generant un impacte ambiental molt més alt. Per donar solució, alguns suggereixen que aquest pla hauria d'anar acompanyat amb una millora notable en el transport públic i la creació d'aparcaments dissuasius, altres consideren que el pla és innecessari i que amb el simple fet de reduir els carrils dels carrers ja és suficient. D'altra banda, alguns justifiquen l'oposició a aquest projecte per l'impacte negatiu que pot tenir en els negocis de l'Eixample.

Respecte al seu dia a dia, a la majoria o bé els seria beneficiós, ja que no necessitarien anar amb vehicle privat perquè disposen de transport públic alternatiu i es mouen a peu (que seria molt més fàcil i còmode amb aquest projecte), a més d'augmentar la qualitat de vida a l'àrea; o bé no els afectaria, ja que no viuen al districte o no la

freqüenten, i, si han de passar, poden anar perfectament a peu o amb transport públic. En canvi, sí que hi ha un conjunt de persones als que els afectaria a la seva vida rutinària, pel fet que veuen innecessari que se substitueixin les cruïlles, les quals troben còmodes, per places que consideren innecessàries.

Per últim, en el cas dels que tenen una botiga o local a la ciutat, el projecte de les superilles és considerat en part positiu, ja que opinen que és una reforma necessària per reduir la generació de contaminació a la ciutat, però també es creu negativa pel que fa a la mobilitat, ja que l'Eixample és el districte més transitat de la ciutat i necessita aquest trànsit de vehicles per garantir que els negocis de la zona funcionin, a més del fet que la reducció d'espai per a vehicles pot provocar un augment de la falta d'espai d'aparcament, un problema que actualment ja és present.

En l'àmbit personal, és considerat negatiu per a propietaris de locals o botigues a la zona perquè allarga el trajecte de casa cap a la feina, ja que normalment utilitzen el vehicle privat com a principal transport, i també pot dificultar als clients i els proveïdors dels locals de l'Eixample a l'hora d'haver de portar mercaderies o recollir-les.

5.3. Sugerències dels ciutadans envers al futur urbanístic de Barcelona:

Per finalitzar l'enquesta, vaig preguntar al col·lectiu de persones que han participat quins altres canvis urbanístics consideraven necessaris a millorar de Barcelona.

El tema més tractat entre els participants de l'enquesta ha sigut la millora de la seguretat i la mobilitat de la ciutat. Molts recomanen un augment de la presència de Guàrdia Urbana patrullant pels carrers per garantir seguretat als ciutadans i el compliment de les normes bàsiques. Tanmateix, pel que fa a la mobilitat, la gran majoria suggereix millores notables en el transport públic, a més d'abaixar el preu d'aquest, el qual consideren excessiu. Alguns recomanen la implantació de nous transports públics que tinguin poc impacte ambiental, encara que aquesta millora ja ha començat a ser present en aquest sector, ja que s'estan posant a disposició diversos busos que generen un impacte ambiental menor. A part, també proposen una limitació de velocitat dels patinets, un problema més actual i polèmic. A més, amb relació al projecte de les superilles, la disminució de l'ús de vehicles privats i de la quantitat de carrils per a vehicles als carrers.

Pel que fa als preus, a més de la qüestió del cost del transport públic, consideren un problema els preus abusius dels lloguers i la gentrificació. Amb tot, veuen necessari l'augment de pisos socials i dels impostos de les grans empreses que generen més impactes ambientals, abaixant els impostos a aquelles empreses que tenen una empremta ecològica nul·la o, fins i tot, positiva.

Quant als diferents espais de la ciutat, mencionen la necessitat de garantir una bona delimitació i distribució de les diferents zones de Barcelona, juntament amb un ambient

net i sostenible, fomentant els espais verds i l'ús d'energies renovables com, per exemple, plaques solars als terrats dels edificis.

Podem concloure que, en general, aquest projecte té un resultat bastant positiu entre persones relacionades amb Barcelona en diferents àmbits, encara que potser hi ha aspectes d'aquest pla que s'haurien de millorar o tindre en compte, com ja suggereixen alguns dels participants de l'enquesta.

5.4. Opinió de les associacions de veïns i veïnes de la zona:

Per complementar els resultats obtinguts amb l'enquesta, vaig decidir posar-me en contacte amb associacions de veïns de la zona per saber què opinen sobre aquest projecte. Les dues associacions amb qui he aconseguit contactar, L'Associació de Veïns i Veïnes de l'Esquerra de l'Eixample i L'associació de Veïns i Veïnes de la Dreta de l'Eixample, tenen una visió molt positiva envers aquest projecte.

L'associació de l'Esquerra de l'Eixample m'expressa la seva opinió sobre les superilles de Barcelona a través de l'article 11 de la seva revista núm. 99 "Esquerra Eixample, butlletí de l'associació de veïnes i veïns de l'esquerra de l'eixample". En aquest article, donen a conèixer que estan d'acord amb aquest pla. Ara bé, pensen que és essencial escoltar les opinions i suggeriments que donin els veïns de la zona durant tot el procés de la creació d'aquestes superilles, a més, destaquen la importància de millorar el transport públic per donar a la gent de la zona una alternativa al vehicle privat. Ells mateixos ofereixen suggeriments a l'article: «la unió del tramvia per la Diagonal, obres pendents a Rodalies RENFE, l'acabament de la L9 del metro...».

Pel que fa a l'associació de la dreta de l'Eixample, també tenen una visió favorable quant a les finalitats principals del projecte, "una pacificació general del trànsit i la definició d'eixos verds". Ara bé, respecte al seu cas, prefereixen que el projecte se centri en els espais verds, ja que, a diferència de l'Esquerra de l'Eixample, aquest barri no disposa de la quantitat suficient d'equipaments necessaris per portar a terme un pla com el de les Superilles que, com ja ens diuen ells: «requereix una intervenció per unitats de convivència, amb relació a la mobilitat, espai públic, habitatge i equipaments». A part d'això, l'associació destaca la gran necessitat que havia tingut el carrer Girona de ser sotmès a una remodelació que afavorís als vianants, dotant més espai per a la gent i les bicicletes, i disminuint la presència de vehicles i de contaminació. Actualment, ja ha iniciat la reforma per oferir més espai als veïns de la zona, una millora semblant al pla de les superilles que tot el veïnat ha estat reclamant des d'abans de 2015.

5.5. Comparació de Barcelona amb altres ciutats:

Amb la finalitat de trobar altres millores urbanístiques, que podrien ser útils per la ciutat, inspirar-se o adaptar projectes d'altres ciutats amb un sistema i problemes urbanístics similar pot ser una gran solució. És per això que he decidit investigar sobre diferents plans urbanístics actuals de diferents ciutats europees semblants a Barcelona, per saber si realment podem considerar que el pla de les superilles és el més efectiu per la ciutat, o potser altres projectes poden ser una alternativa al projecte en qüestió, molt més útils i beneficiosos per a Barcelona i la seva ciutadania.

Si ens fixem en el cas de París, una ciutat que a simple vista pot semblar massa diferent a Barcelona urbanísticament, podem trobar plans urbanístics actuals que ens poden servir com a exemple. Actualment destaca un projecte amb objectius similars al de les superilles, amb la finalitat de millorar la qualitat de l'aire de la ciutat. Aquest pla és el CORDEES de París, basat en la creació d'un "ecodistricte", basat en l'ús essencial de fonts d'energia renovable. El barri en qüestió és el Clichy-Batignolles, situat al nord-est de París, compta amb edificis residencials i comercials i una abundant quantitat d'espais verds, on destaca el parc central conegut com el parc Martin Luther King, que disposa de 10 hectàrees de superfície.

Aquesta àrea de la ciutat, plantejat per disposar d'un conjunt de 3400 edificis utilitzats com habitatges, oficines i espais empresarials per a més de 12.000 persones, té un sistema de calefacció geotèrmic i un sistema de gestió dels residus únic, en què és quasi innecessària la presència de camions d'escombraries, ja que aquests es poden recollir a partir de tubs pneumàtics subterranis que ho dirigeixen tot a un centre de separació de residus. Amb aquests dos sistemes ja s'aconsegueix una gran disminució en l'ús de fonts d'energia no renovables i de la contaminació provocada per vehicles. Pel que fa als edificis de Clichy-Batignolles, tots han de seguir una sèrie d'aspectes principals, tots han de complir els estàndards de Passivhaus, edificis que no necessitin una gran climatització, amb una orientació adequada que permet aprofitar la llum i el vent natural, que aconsegueix reduir aquestes necessitats de calefacció i refrigeració fins a un 75%. A més, al conjunt dels edificis trobem un total de 40.000m² de panells solars ubicats als terrats, que aporten un 40% de la demanda d'energia total de tot el districte.

Amb aquest projecte, es preveu obtenir uns resultats bastant positius com, per exemple, una reducció del 48% dels gasos d'efecte hivernacle, una reducció del 98% de l'emissió de monòxid de carboni (CO) i un 86% de l'emissió de monòxid de nitrogen (NO).

Aquest projecte podria ser molt útil a Barcelona, ja que no sembla que

Vista del sector est de Clichy-Batignolles des del parc Martin Luther King.
Font: Sergio Grazia

provoqui problemes de trànsit a les zones properes al lloc on s'aplica el pla, a diferència de les superilles, que tenen el perill de causar una acumulació de trànsit a les zones que envolten l'Eixample. A més, el CORDEES també causa una gran disminució de la contaminació ambiental a la ciutat, per tant, es podria considerar una bona alternativa.

D'altra banda, alguns dels participants de l'enquesta que he realitzat també han mencionat, com a proposta de millora, seguir plans urbanístics que s'apliquen actualment a altres ciutats europees.

Una primera proposta ha sigut seguir l'exemple d'Amsterdam amb els seus coneguts carrers adaptats per a bicicletes, raó per la qual Amsterdam és considerada la capital mundial de la bicicleta. El seu gran sistema de carrils ciclistes disponible per tota la ciutat i tot el territori holandès, que compta amb més de 22.000 km de vies ciclistes i més de 14 milions de bicicletes a tot el país, fan que la ciutat pateixi un nivell molt més baix de trànsit i contaminació, a diferència de Barcelona. La capital catalana ja disposa d'una xarxa bastant considerable per tota la ciutat, però no és igual d'efectiva que el sistema d'Amsterdam, per tant podríem considerar com a alternativa seguir l'exemple de la ciutat holandesa.

També s'ha mencionat un projecte vigent a Madrid, el Madrid Central. Aquest pla, ideat per l'exalcaldessa de Madrid Manuela Carmena, es basa en la restricció de l'entrada de certs vehicles a la ciutat durant diversos dies de la setmana. Això si, a Barcelona ja hi trobem un pla similar que també restringeix el pas d'alguns vehicles concrets durant uns dies i hores determinades. A més, la zona de baixes emissions de Barcelona és molt més gran que la de Madrid, ocupant una àrea de 92 km², a diferència de les 472 hectàrees que ocupa la zona de baixes emissions de la capital. Així doncs, podem considerar que aquest projecte ja s'ha aplicat a la ciutat.

6. CONCLUSIÓ

A l'inici d'aquest treball de recerca vaig plantejar-me la següent hipòtesi: *“Han influït els esdeveniments polítics, socials, econòmics i culturals en els canvis o el desenvolupament urbanístic de Barcelona?”*. Finalment, podem dir que aquest treball demostra que l'afirmació és certa.

Al llarg de tot el treball hem pogut analitzar i informar-nos sobre els diferents canvis i transformacions urbanes més importants pels que ha passat Barcelona, per així arribar a ser la ciutat que coneixem avui dia. El treball inicia amb la creació de la futura Barcelona, la *Barcino*, fundada pels romans el segle I aC. Durant aquesta etapa romana, la ciutat és envoltada per dues muralles, una inicial que dura fins al segle II, i una segona muralla, construïda el segle III per reforçar i millorar aquesta primera muralla romana. La ciutat seguia la típica estructura de colònia romana, amb dos carrers principals (el *cardo* i el *decumanus*) i una plaça central a l'encreuament d'aquests dos carrers, el *fòrum*. A més, també trobem un parell de termes, edificis característics dels romans, i un aqüeducte.

Ara bé, durant l'etapa medieval, la ciutat continua amb un gran creixement a l'interior i exterior de les muralles, fet que porta a la construcció d'una nova muralla medieval. Més tard, s'acabarà afegint una muralla més per protegir una part més extensa de l'àrea del voltant de la *Barcino*, que en l'època passa a ser coneguda com a *Barchinona*. És en aquesta etapa on la religió cristiana adquireix gran rellevància, raó per la qual sorgeix un nucli episcopal, format per una basílica i un baptisteri, a Barcelona. Amb les noves muralles, apareixen molts més portals d'entrada i sortida a l'interior de la ciutat i, per primer cop, es construeix una muralla al costat marítim de la ciutat, que no havia estat tancada des del final de l'època romana de Barcelona.

Durant l'Edat Moderna, a diferència de les anteriors etapes, la ciutat pateix un mínim de canvis i reformes urbanístiques, com la construcció d'un castell a Montjuïc o una fortalesa a la Ciutadella. Tot això canvia a partir del segle XIX, amb l'Edat Contemporània, un període on es produiran un conjunt de canvis molt importants en la història urbanística de la ciutat. Per primera vegada en tota la història de Barcelona, la ciutat deixa d'estar envoltada per muralles. Més tard, sorgeix el conegut *Pla Cerdà*, donant lloc a l'*Eixample* i, l'any 1888, gràcies a la celebració de la primera Exposició Universal a Barcelona, té lloc un conjunt de transformacions a l'àrea de la Ciutadella, creant un nou gran espai públic ple de jardins i àrees de passeig.

El segle XX també destaca per la presència de grans transformacions. Ara bé, l'urbanisme de Barcelona al llarg del segle pateix un munt d'alts i baixos urbanístics causats per la gran variació de la situació política i social de l'època a Barcelona i a tot el país. Primer de tot, a conseqüència de la Revolució Industrial, apareixen les primeres indústries de Barcelona a principis de segle, entre les quals destaca la *Fabra i Coats*. Temps més tard, se celebra la segona Exposició Universal de Barcelona l'any 1929, que remodela tota la zona de Montjuïc, juntament amb l'actual plaça Espanya. A partir d'entre els anys 20 i 40, va començar a créixer la presència dels barris

perifèrics a la ciutat. Això no obstant, l'immens creixement del xabolisme a Barcelona no es va produir fins als anys 50 i 60. Aquests barris van acabar ocupant gran part de Montjuïc, el passeig marítim i molts dels barris la ciutat. El final d'aquest "desastre urbanístic" el trobem amb la celebració dels Jocs Olímpics del 1992 a Barcelona. Podem dir que, gràcies als jocs olímpics, Barcelona retorna a la seva prosperitat urbanística, no només per la desaparició dels barris perifèrics, però també per totes les grans reformes que tenen lloc, com la renovació de la Vila Olímpica, la creació de l'Anella Olímpica i la construcció de la ronda de Dalt i la Litoral.

Finalment, acabem amb el segle XXI, on ja no es produeixen canvis de tanta magnitud, i en què cal destacar el Fòrum Universal de les Cultures de 2004, que dona lloc a les reformes de la zona del Poblenou, creant el Districte 22@. Després de conèixer tota l'evolució urbanística de Barcelona des dels seus inicis fins a l'actualitat, veiem com és la Barcelona actual i quins plans o projectes de futurs s'han pensat per mantenir i millorar l'urbanisme actual.

Ara bé, per entendre els canvis urbanístics que ha patit Barcelona, era necessari conèixer el context històric en què se situaven i quins esdeveniments històrics tenien lloc al període on es produïen aquestes transformacions urbanístiques, afirmant la hipòtesi plantejada inicialment. Amb aquest treball hem pogut enllaçar diversos esdeveniments històrics amb altres d'urbanístics, com per exemple la construcció de les muralles romanes i medievals, ja que el motiu principal per la seva construcció és, en el primer cas, per reforçar la seguretat de la colònia a causa de la situació de tensió en què es trobava l'imperi; i, en el segon cas, a causa del perill imminent de conquesta per part de les tropes del rei de França. Altres parts de la informació obtinguda que afirmen la veracitat de la qüestió plantejada són la caiguda de les muralles al segle XIX, conseqüència de la gran necessitat d'expansió de la ciutat per la falta d'espai; o el gran augment de la presència de barris perifèrics a causa de la postguerra, una etapa de gran crisi econòmica i social. També serveixen d'exemple clar els diferents esdeveniments culturals i socials que tenen lloc a la història de Barcelona i que generen un impacte urbanístic important: l'Exposició Universal del 1888 i del 1929 i els Jocs Olímpics del 1992.

A la part final del marc pràctic del treball, hem realitzat una comparativa entre el pla de les Superilles de Barcelona i altres projectes urbanístics actuals que s'estan aplicant a altres ciutats europees. Amb aquesta comparació, hem pogut observar com tots els projectes tenen una mateixa finalitat: aconseguir disminuir l'impacte ambiental que es genera diàriament, per així contribuir a la detenció del canvi climàtic, un dels problemes globals més importants. Ara bé, després de considerar els diferents plans urbanístics en comparació al projecte estudiat a la part pràctica, podem concloure que el pla de les Superilles és una de les moltes alternatives que es poden aplicar a Barcelona per reduir la petjada ambiental de la ciutat, però caldria planejar més a fons aquest projecte tenint en compte altres aspectes essencials, com la mobilitat a les zones on no s'aplica aquest pla.

D'aquest estudi hem pogut treure la informació necessària per saber en quins aspectes s'ha anat centrant l'urbanisme de Barcelona al llarg de la seva història. Durant l'època romana i medieval, l'urbanisme s'ha fixat principalment en la seguretat i protecció de la ciutat i els seus ciutadans. Amb l'arribada de l'època Moderna i Contemporània, l'urbanisme de Barcelona s'ha enfocat més cap a la mobilitat, amb una clara organització de la ciutat, i adaptada a una ciutat industrial de l'època. També inicia la necessitat de les ciutats de tenir una visió positiva mundialment, que s'aconseguia a través de la realització d'esdeveniments culturals, una raó més per la qual l'urbanisme de les ciutats adapta un enfocament més centrat en la higiene i una bona organització, amb presència de grans espais públics. A més, sorgeixen noves formes d'arquitectura entre l'edat Moderna i Contemporània, per dotar la ciutat d'un art únic.

Tanmateix, si comparem l'urbanisme del passat amb l'actual, podem diferenciar clarament el canvi en els objectius urbanístics d'abans i ara. Amb l'arribada del segle XXI, aspectes mundials com el canvi climàtic i el turisme han passat a ser temes centrals a tenir en compte en l'urbanisme. És per això que Barcelona s'ha anat decantant més cap a les reformes mediambientals, és a dir, l'urbanisme de la ciutat actual s'ha anat enfocant principalment en la millora dels aspectes mediambientals i turístics, qüestions que antigament no tenien gens d'importància. És així com sorgeix una nova visió en el plantejament urbanístic de Barcelona, establint reptes urbans completament nous. Finalment, amb la part pràctica del treball, hem pogut veure un exemple de com un d'aquests reptes futurístics principals de la ciutat, la resolució de problemes ambientals, s'està aplicant a projectes urbanístics de futur, plantejant la modificació de Barcelona per aconseguir arribar a una ciutat més renovable, neta i que ofereixi una bona qualitat de vida als seus ciutadans.

7. AUTOAVALUACIÓ FINAL:

Havent finalitzat el meu treball de recerca, he pogut veure que gràcies a aquest treball, a més d'obtenir coneixements de gran part de la història de Barcelona i dels diferents esdeveniments que han tingut lloc a la ciutat, m'ha ajudat en molts més aspectes dels que m'esperava a l'inici de tot aquest procés. El fet de realitzar un treball de recerca ja t'ajuda a aprendre a fer un treball molt més seriós que els que hem fet al llarg de la nostra etapa escolar, de forma més independent, a més d'aprofundir més en temes dels que segurament només tens coneixements bàsics, complicant més la investigació. El que més destaca és que aconseguixes aprendre a investigar i documentar-te de fonts fiables, per després expressar la informació obtinguda d'una forma correcta i clara. A més d'això, fent aquest treball també s'aprèn a fer un millor ús dels diferents programes informàtics de processament de textos i les eines que aquests ofereixen.

8. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

a) Els inicis de Barcelona. La fundació romana de la ciutat:

Ajuntament de Barcelona. «Carta Arqueològica de Barcelona. Intervenció: Unitat: Muralls romanes de Barcino». [en línia] <<http://cartaarqueologica.bcn.cat/736>>

Ajuntament de Barcelona. «Carta Arqueològica de Barcelona. Intervenció: Unitat: Aqüeducte romà». [en línia] <<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3424>>

Ajuntament de Barcelona. «La Bàrcino romana». [en línia] <<https://www.barcelona.cat/ca/coneixbcn/la-historia/la-barcino-romana>>

Barcelona entre muralles. «Termes». [en línia] <<http://www.barcelonaentremuralles.com/edificacions.cfm/ID/5309/CAT/termes.htm>>

El temple d'August, MUHBA.

<https://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/sites/default/files/01_el_temple.jpg>

MUHBA. «Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona», QUARHIS 11. A: Beltrán de Heredia Bercero, Julia. *Novetats sobre el fòrum de Barcino: la cúria i altres edificis públics*. Museu d'Història de Barcelona (MUHBA). Barcelona: 2015, p. 126-146. ISSN: 1699-793X <<http://www.bcn.cat/museuhistoriaciutat/quarhis/11/05%20Beltran.pdf> >

Ramos, Javier. La Barcino romana: el retiro de las legiones cántabras [en línia] 8 desembre, 2016 <<https://www.lugaresconhistoria.com/barcino-romana-barcelona>>

Ravotto, Alessandro. Muralla romana i representació de la ciutat [en línia] MUHBA Bulletí 34 <<https://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/ca/muralla-romana-i-representacio-de-la-ciutat>>

b) La ciutat medieval:

Ajuntament de Barcelona. «Carta Arqueològica de Barcelona. Intervenció: Unitat: Muralla medieval i moderna de Barcelona». [en línia] <<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3111>>

Arenas, Carme; Carré, Antònia; Ducròs, Joan; Sala, Toni. «Literatura Catalana. Història i textos» (SOLC9). *La historiografia: Jaume I, Bernat Desclot i Ramon Muntaner*. Barcelona: Educaula, edició 2010, p. 31-42. ISBN: 978-84-92672-67-7

Barcelona entre muralles. «La muralla medieval». [en línia] <<http://www.barcelonaentremuralles.com/edificacions.cfm/ID/5399/CAT/la-muralla-medieval.htm>>

«Barcelona, primera capital de la Hispana goda (y por tres veces)». [en línia] <<https://barraycoa.com/2016/11/15/barcelona-primera-capital-de-espana-y-por-tres-veces/>>

«El Muhba descubre la Barcelona visigoda» [en línia] Europapress, 16 març 2015. <<https://www.europapress.es/catalunya/noticia-muhba-descubre-barcelona-visigoda-20150316164534.html>>

Museu d'Història de Barcelona. «La muralla medieval». [en línia] <<https://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/es/la-muralla-medieval-de-barcelona>>

Museu d'Història de Barcelona. «Barcelona capital mediterrània». [en línia] <<https://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/ca/barcelona-capital-mediterrania>>

MUHBA, «Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona», QUARHIS 9. A: Beltrán de Heredia Bercero, Julia. *Barcelona de colònia romana a sede regia visigoda, medina islàmica i ciutat comtal: una urbs en transformació*. Museu d'Història de Barcelona (MUHBA). Barcelona: 2013, p.16-118. ISSN: 1699-793X. <<http://www.bcn.cat/museuhistoriaciutat/quarhis/09/01Beltran.pdf>>

Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), «Barcelona a l'antiguitat tardana. El cristianisme, els visigots i la ciutat». MUHBA llibrets de sala, 20. <https://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/sites/default/files/BarcelonaAntiguitatTardana_2.pdf>

Prieto, Gonzalo. «La evolución del mapa de Barcelona a través de los siglos» [en línia] Geografía Infinita, 30 maig 2017. <<https://www.geografiainfinita.com/2017/05/la-evolucion-de-barcelona-a-traves-de-los-mapas/>>

c) La Barcelona industrial: Segle XVIII, XIX i l'Exposició Universal de 1888

Ajuntament de Barcelona. «La ciutat moderna i industrial». [en línia] <<https://www.barcelona.cat/ca/coneixbcn/la-historia/la-ciutat-moderna-i-industrial>>

Ajuntament de Barcelona. «El Castell del segle XIX». [en línia] <<https://ajuntament.barcelona.cat/castelldemontjuic/ca/el-castell/historia/el-castell-del-segle-xix>>

Ajuntament de Barcelona. «De l'enderroc de la Ciutadella a la reivindicació de l'onze de setembre». [en línia]. <<http://www.bcn.cat/arxiu/enderroccitadella/ca/1.espais.html>>

Any Cerdà, Ajuntament de Barcelona. «Biografia Ildelfons Cerdà». [en línia] <<http://www.anycerda.org/web/es/any-cerda/biografia>>

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona. «Barcelona, l'enderroc de les muralles (1843-1854)». [en línia] <http://www.bcn.cat/arxiu/arxiuobert/II_Mostra/index.html>

Armengol, Montse. «Exposició Universal de 1888» [en línia], Revista Eix. <<https://mnactec.cat/revista-eix/exposicio-universal-de-1888/>>

Magrinyà, Francesc. «Les propostes d'Ildelfons Cerdà, 1854-1875: l'expressió urbanística i territorial d'un projecte de modernització». *Barcelona quaderns d'història*, [en línia], 2008, Núm. 14, p. 83-113. <<https://www.raco.cat/index.php/BCNQuadernsHistoria/article/view/128464>>

d) Segle XX:

Ajuntament de Barcelona. «La Barcelona Contemporània». [en línia] <<https://www.barcelona.cat/ca/coneixbcn/la-historia/la-barcelona-contemporania>>

Ajuntament de Barcelona. «Els districtes de Barcelona». [en línia] <<https://ajuntament.barcelona.cat/ca/>>

Ajuntament de Barcelona. «Pla de l'Energia, Canvi Climàtic i Qualitat de l'Aire de Barcelona 2011-2020». [en línia] <<https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/es/servicios/la-ciudad-funciona/mantenimiento-del-espacio-publico/gestion-energetica-de-la-ciudad/planificacion-energetica/plan-de-la-energia>>

Ajuntament de Barcelona. «Pla d'Impuls a la Infraestructura Verda». [en línia] <<https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/es/que-hacemos-y-porque/verde-urbano-y-biodiversidad/plan-infraestructura-verde>>

Ajuntament de Barcelona. «Repte per reduir la petjada ambiental del sector tecnològic». [en línia] https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/ca/noticia/repte-per-reduir-la-petjada-ambiental-del-sector-tecnologic_938733

Ajuntament de Barcelona. «Barcelona +Sostenible. Compromís de Barcelona pel clima» [en línia]. <<https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/sites/default/files/Comprom%C3%ADs%20de%20Barcelona%20pel%20Clima.pdf>>

Antonio Blasco, José. «¿Qué fue el Fórum 2004 de Barcelona? (Grandes eventos como catalizadores urbanos)» [en línia]. 7 octubre 2012. <<http://urban-networks.blogspot.com/2012/10/que-fue-el-forum-2004-de-barcelona.html>>

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona. «Exposició Internacional del 1929 (1923-1942)». [en línia] <<https://ajuntament.barcelona.cat/arxiucomtemporani/ca/exposicio-internacional-del-1929-1923-1942>>

Bengoechea, S., i Deesola, R. (2016). «Dues exposicions que van canviar a Barcelona (1888 i 1929)» [en línia]. <<https://catxipanda.tothistoria.cat/blog/2016/05/22/dues-exposicions-que-van-canviar-a-barcelona-1888-i-1929-per-soledad-bengoecha-i-ricard-desola/>>

Martí, Gemma. «Barraques de la memòria» [en línia]. La Vanguardia, 3 gener 2015. <www.lavanguardia.com/mon-barcelona/20150103/54422974185/barris-barraques.html>

Món Barcino. «La Exposición Internacional de 1929». [en línia] <<https://monbarcino.wordpress.com/2016/04/29/la-exposicion-internacional-de-1929/>>

Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), «Barcelona, la ciutat informal» [en línia]. <<https://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/sites/default/files/dossierpremsabarraquesla-ciutatinformal.327.pdf>>

Museu d'Història de Barcelona (MUHBA). «Guia de la Fabra i Coats». <<https://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/sites/default/files/fabrabcn.pdf>>

Nel·lo, Oriol (1992): «Les repercussions urbanístiques dels Jocs Olímpics de Barcelona'92» [en línia]. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB. <http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp003_cat.pdf>

Pié, Ricard; Vilanova, Josep M. «Els reptes del planejament urbanístic metropolità enfront el turisme». *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, estratègies, planejament*, [en

línia], 2019, Vol. 1, Núm. 62, p. 60-68.

<https://www.raco.cat/index.php/PapersIERMB/article/view/362175>>

Sacristán Arana, Irune. La ciudad del (no)poder: barraquismo contemporáneo. "ACE: Architecture, City and Environment", 25 Octubre 2010, vol. 5, núm. 13, p. 7-18. <<http://hdl.handle.net/2099/9341>>

Universitat Oberta de Catalunya. «Jocs Olímpics de Barcelona 1992, un esdeveniment històric». [en línia] <<http://gestioneventos.blogs.uoc.edu/ca/2016/07/25/jocs-olimpics-de-barcelona-1992-barcelona-92-olimpiades-un-esdeveniment-historic/>>

Villares, Martí-Pau. «Canvis urbanístics per a la Barcelona dels Jocs Olímpics» [en línia]. Ab Origine Magazine, Revista d'Història Ab Origine. <<http://www.aboriginemag.com/canvis-urbanistics-per-a-la-barcelona-dels-jocs-olimpics/>>

PART PRÀCTICA:

Pàgines web:

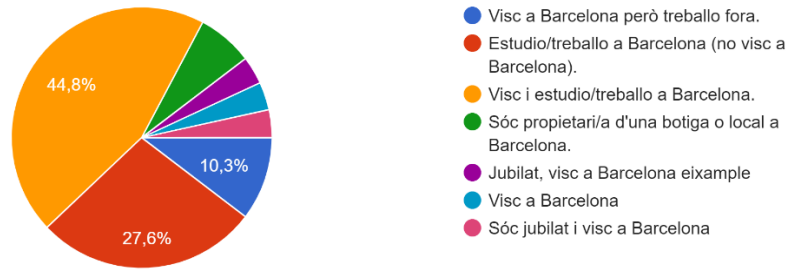
Web Oficial de la Unió Europea. «El distrito ecológico de París lleva la sostenibilidad a la práctica». [en línia] <https://ec.europa.eu/environment/ecoap/about-eco-innovation/policies-matters/el-distrito-ecologico-de-paris-lleva-la-sostenibilidad-la_es>

9. ANNEXOS

Part Pràctica: Gràfics obtinguts dels resultats de l'enquesta.

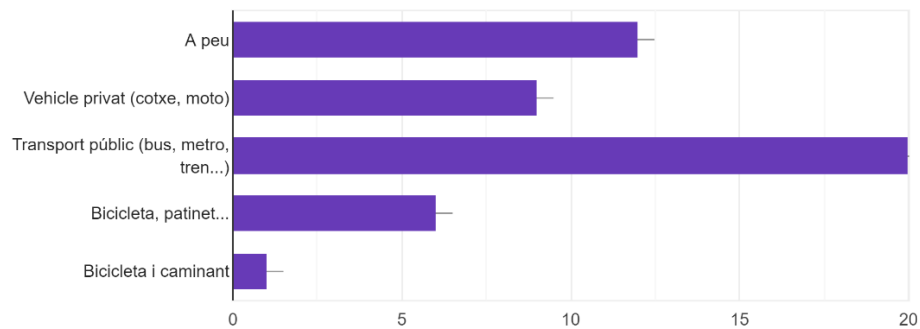
Quina relació amb Barcelona tens?

29 respuestas

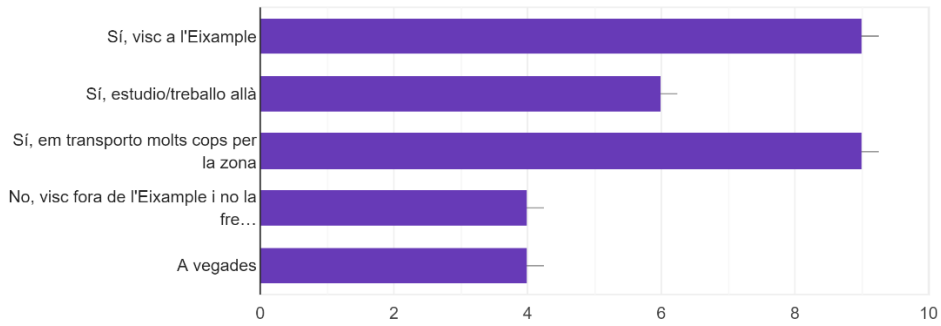
Quin transport utilitzes normalment per moure't per la ciutat?

29 respuestas

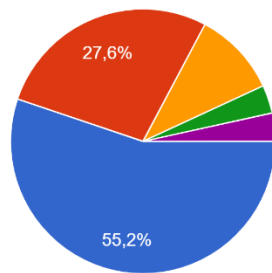
Estàs o passes amb freqüència pel districte de l'Eixample?

29 respuestas

Després de veure la imatge, què opines sobre aquesta futura reforma? Creus que, en general, pot beneficiar la ciutat?

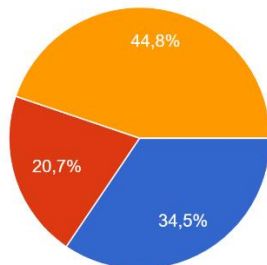
29 respuestas

- Considero que és una reforma favorable per la ciutat.
- No crec que sigui beneficiosa per a la ciutat.
- M'és indiferent
- Los carriles bici en muchas zonas son un peligro, reducir carriles de coches acabará contaminando más porque habrá más retenciones
- No està ben pensat

Pel que fa a la teva vida rutinària, creus que et podria ser beneficiós o desfavorable?

29 respuestas

- Em seria beneficiós
- Em seria desfavorable
- No m'afectaria